

11. KONGRES PSIHOTERAPEUTA SRBIJE

Psihoterapija i „vrli novi svet“

Zbornik rezimea

28-31. oktobar 2021.

SAVEZ DRUŠTAVA PSIHOTERAPEUTA SRBIJE

Napomena: Sadržaj rezimea je prenet u obliku u kom je autor dostavio tekst. Organizatori kongresa nisu naknadno vršili lekturu i korekturu rezimea.

Izdavači:

Savez društava psihoterapeuta Srbije, Beograd
Psihopolis institut, Novi Sad

Urednik:

Zoran Milivojević

Redakcija:

- Akademik (SKAIN) *prof. dr Gordana Dedić*, neuropsihijatar, psihoterapeut, Klinika za psihijatriju Vojnomedicinska akademija, Beograd – predsednik Naučnog odbora kongresa.
- *Dr Zoran Milivojević*, psihoterapeut, predsednik Saveza društava psihoterapeuta Srbije, predsednik kongresa.
- *Prof. dr Nevena Čalovska-Hercog*, neuropsihijatar, psihoterapeut, Fakultet za medije i komunikacije, Departman za psihologiju, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- *Prof. Vesna Petrović*, psiholog, psihoterapeut, Fakultet za pravne i poslovne studije "Dr Lazar Vrkatić" Univerziteta Union u Beogradu.
- *Prof. dr Snežana Milenković*, psiholog, psihoterapeut, Filozofski fakultet, Odsek za psihologiju, Univerzitet u Novom Sadu.
- *Prof. dr Tatjana Vukosavljević-Gvozden*, psiholog, psihoterapeut, Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
- *Prim. dr Zoran Đurić*, psihijatar, psihoterapeut, Klinika za psihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“, Beograd.
- *Prof. dr Tatjana Milivojević*, filozof, psihoterapeut, Visoka škola socijalnog rada, Beograd

Dizajn i prelom:

Zoran Živančević

ISBN 978-86-6423-082-7

Elektronsko izdanje, 2021.

PSIHOTERAPIJA I VRILI NOVI SVET

Psihoterapija je u velikoj meri definisana dominantnim društvenim trendovima i zavisna od aktuelnih potreba ljudi, njenih korisnika. Ovi trendovi utiču na evoluciju psiholoških problema i potreba klijenata, pa tako i na određenje, metode i ciljeve psihoterapije. Vrli novi svet, kao tema iz romana Džordža Orvela, odabrana je kao glavna tema jedanaestog Kongresa psihoterapeuta Srbije upravo da bismo mogli da odredimo granice u novom svetu koji su aktuelni u psihoterapijskoj praksi kao što su brak, materinstvo i porodica sa ciljem uspostavljanja mentalnog zdravlja.

Globalizacija predstavlja proces koji se proširio na čitav svet. Globalizacija predstavlja povezivanje u ekonomiji, ali ne samo u ekonomskom životu već i u kulturi i u svakodnevnom životu. Mediji, pre svega, radio, televizija a onda i internet, omogućuju da se informacije brzo šire, te samim tim neke pojave postaju globalne i masovne. Ne treba zaboraviti ni da globalizacija donosi i nove društvene pokrete, nove profesije i nova zanimanja, novi način života i percipiranja istog. Sve što je nekada bila samo zamisao, danas sa sve dostupnijim sadržajima možemo se informisati na različite načine, učiti i „zaviriti“ u sve sfere društvenih dešavanja. Da li je globalizacija donela samo pozitivne tokove društvu i svetskom poretку generalno ili su oni negativni potisnuli pozitivne koji su vidljiviji i opipljiviji? Dramatična unapređenja informatičke tehnologije, komunikacije i masovnih medija, kao i brzina promena u geopolitičkoj sferi uzrokuju promene dominirajućih potreba savremenog čoveka i načina njihovog zadovoljenja i postavljaju pred njega nove adaptivne zadatke. Ovako izmenjen egzistencijalni milje redefiniše dominirajuću paradigmu savremene psihoterapije, menjajući dominantni cilj, etiku i socijalna očekivanja u odnosu na njene ishode i ciljeve. Tehnološka revolucija i revolucija vremena odražavaju se i na evoluciju post-postmoderne paradigme u psihoterapiji. Ne dešava se kriza paradigme, već promene ciljeva i očekivanja od psihoterapije reflektuju realnost trenutka u evoluciji društva.

U budućnosti se može očekivati da će doći do stvarne integracije svih modaliteta u psihoterapiji ('transparadigma') u cilju susretanja potreba modernog čoveka. Identitet budućih psihoterapeuta će se sve više oslanjati na transmodalitet, kao što će teorije ličnosti i psihoterapijski proces postati transteorijske.

Kongres psihoterapeuta Srbije jeste prostor u kojem se stiču svi profesionalci koji se bave mentalnim i emotivnim zdravljem, ne samo iz Srbije, nego i iz regiona, ali i iz inostranstva. Posebno je značajan doprinos psihoterapeuta koji se iz dijaspore vraćaju u Srbiju kako bi sa domaćim kolegama razmenili svoje znanje i svoja iskustva.

Kako u okviru Saveza društava psihoterapeuta Srbije koja je i član Evropske asocijacije za psihoterapiju, postoji više različitih naučno priznatih psihoterapijskih škola (modaliteta), kongres je mesto gde se zajednički razmenjuju znanja, tehnike, iskustva, rezultati istraživanja, što doprinosi boljem upoznavanju različitosti i otkrivanju sličnosti u pristupima, kao i izgradnju zajedničkog identiteta psihoterapeuta kao identiteta koji nadilazi identitete u pripadnosti pojedinačnim modalitetima.

U okviru Saveza društava psihoterapeuta Srbije ustanovljena je i godišnja nagrada za razvoj psihoterapije u Srbiji koja nosi ime dr Vladete Jerotića, a koja će ove godine biti dodeljena po četvrti put.

Predsednik naučnog odbora
Prof dr Gordana Dedić

Plenarna predavanja

SVET SE MENJA. A PSIHOTERAPIJA?

doc. dr Žilijeta Krivokapić

Visoka škola socijalnog rada

PLENARNO PREDAVANJE

Prva ideja za rad bila je odgovoriti na temu - Vrli nov svet! Šta on znači nama, koliko je nov i šta se zaista promenilo? Ne samo Kovid, kao inicijalna kapisla koja pokreće da se automatski misli o novoj realnosti, već uopšte, šta sa svim tehnološkim inovacijama i kakav je uticaj svega na našu praksu, na psihoterapiju. To je dalje vodilo analizi drugih velikih društvenih i civilizacijskih promena i posledicama na razvoj psihoterapije.

Psihoanaliza, u vreme Frojda, povezana je sa tadašnjim društveno-kulturološkim prilikama u Evropi. Fundamentalno različita bihejviorna škola rezultat je vremena i okolnosti američkog društva u kome je nastala. Kognitivna terapija, REBT, ukorenjena je u post-prosvetiteljski kontekst stvaranja sveta prava i puta lične i političke transformacije. Na povezanost socijalnih i kulturnih faktora sa terapijama ukazao je pokret antipsihijatrije, otvoreno kritičan prema psi disciplinama.

Promena kojoj smo intenzivno svedočili proteklih godinu i po dana, a pratimo je već jako dugo je tehnologija, internet i mogućnosti koje on pruža. Iako tehnologija generalno ima negativnu reputaciju kada je u pitanju njen uticaj na mentalno zdravlje, ona može pružiti inovativna rešenja.

U radu se ne govori o psihoterapiji u virtuelnom setingu (Skype, Zoom), već o novom polju koje se sve više kreće ka tretmanima zasnovanim na pametnim telefonima – aplikacijama. Trenutno su hiljade aplikacija za mentalno zdravlje dostupne na tržištu. Neke se fokusiraju na praćenje simptoma i omogućavaju korisnicima da više puta evidentiraju svoje stanje na skalama ocenjivanja, druge imaju za cilj usvajanje jedne određene veštine.

Kreirane su i aplikacije koje se koriste zajedno sa terapeutom, uživo.

Konačno, postoje aplikacije osmišljene kao potpuno samostalni tretmani.

Većina naučno testiranih aplikacija zasnovana je na principima KBT. Internet kognitivno-bihevioralna terapija (I-KBT), prenosi ono što se naziva materijalom za samopomoć u format na internetu. Istraživanja su pokazala da I-KBT ima približno jednaku efikasnost u poređenju sa terapijom uživo.

Aplikacije prevazilaze nekoliko jasno obeleženih nedostataka kod pružanja psihološke pomoći: dostupnost, trenutno dobijanje pomoći, smanjivanje stigmatizacije, finansijski aspekt itd.

Najveći nedostatak svih aplikacija vezanih za mentalno zdravlje je izostanak stručne supervizije. Neke aplikacije su neefikasne, a pojedine pružaju dezinformacije o bolestima i lečenju. Značajnu brigu izaziva i činjenica da one sadrže veliki broj podataka o pojedincima koji se mogu zloupotrebiti.

Iako izgleda da je upotreba tehnologije na vrhuncu, još uvek postoje neistražene mogućnosti i najave u kojim se pravcima ove usluge dalje mogu razvijati. Neki od tih pristupa pokušavaju da u potpunosti zamenе ulogu terapeuta. Slično tome ili naprednije je upotreba avatara. Oblast u koju se intenzivno investira su igre, igranje igara vezanih za oblast psiholoških potreba ili problema. I na kraju algoritmi procene.

Ipak, zbog značajnih prepreka i opasnosti, kao i sve većeg interesovanja terapeuta različitih opredeljenja, poslednjih godina se intenzivno radi na regulaciji standarda i politici bezbednosti.

Istoriografija nam ukazuje da se psihoterapija menjala u skladu sa društvenim i političkim razvojem zajednica, a nova realnost da su promene u savremenom svetu toliko velike i globalne da su uticaji neminovni. I mada neke stvari ne izgledaju usklađene sa prvobitnim znanjima koje smo usvajali, postoji potreba da budemo uključeni u savremeno društvo i u njemu, na neki nov ili prilagodljiv način, koristimo dostignuća i umešno postavljamo i branimo svoja znanja.

Ključne reči: promene, tehnologija, aplikacije, Internet kognitivno-bihevioralna terapija

VRILI NOVI SVET I PSIHOANALIZA

Prim. dr sc. med. Ljiljana Milivojević
neuropsihijatar, trening grupni analitičar i trening psihoanalitičar
Kabinet za psihoterapiju, Beograd

PLENARNO PREDAVANJE

Tehnološki razvoj, doveo je do promena u životima ljudi, a povezan je sa političkim i društvenim promenama, trendovima u kulturi i novim oblicima komunikacija.

Psihoanalitičari imaju korist od sve intenzivnijih razmena omogućenih novim tehnologijama. Stoga, analitičari razvijaju odgovarajuće refleksije, sa dovoljnom slobodom mišljenja kroz razumevanje onoga što je moguće i korisno u poslu psihoanalitičara, održavanjem unutrašnjeg stava koji je mobilan i kreativan, svestan psihoanalitičkog nasleđa i otvoren da istražuje nove stvari.

Ključne reči: psihoanaliza, nove tehnologije, novi svet

GLOBALNE SMERNICE ZA TELEPSIHIJATRIJU

Davor Mucić

Little Prince Psychiatric Center, Copenhagen, Denmark

Davor Mucić (DM), diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Rijeci i specijalizirao psihijatriju u Danskoj. U Kopenhagenu je osnovao Psihijatrijski centar Mali Princ. Tu je od 2000. godine razvijao telepsihijatriju (upotreba video linka u dijagnostici i liječenju psihijatrijskih pacijenata) (<http://www.denlilleprins.org>). 2011. DM je pokrenuo „Sekciju za telementalno zdravlje“ u okviru EPA -e (Europsko udruženje psihijata). 2015. DM je re-aktivirao „Informatičku sekciju“ u okviru WPA (Svjetska psihijatrijska udruga) i član je uprave sekcije. DM je glavni urednik u Edorium Journal of Psychiatry. <http://www.edoriumjournalofpsychiatry.com/editorial-board.php>. DM je objavio niz članaka vezanih za razvoj telepsihijatrije u Danskoj, npr. Znanstveni članci o prvoj svjetskoj međunarodnoj telepsihijatrijskoj službi i prvoj „transkulturnoj“ telepsihijatrijskoj službi na svijetu osnovanoj 2004. Ove službe su još uvijek operativne. DM je opisao brojne aplikacije e-mentalnog zdravlja u knjizi „e-Mental Health“, objavljenoj za Springer 2016. godine. DM je pokrenuo i koordinirao „Ekspertnu skupinu za e-mentalno zdravlje“ unutar WPA s ciljem pomoći WPA i društvima članicama u rješavanju posljedica mentalnog zdravlja tijekom pandemije COVID-19. DM je glavni autor nedavno objavljenih WPA Telepsychiatry Global Guidelines. https://3ba346de-fde6-473f-b1da-536498661f9c.filesusr.com/ugd/e172f3_19ce700c2a1f484b98efdcacf02c3c6ff.pdf Za svoj doprinos DM je nagrađen kao počasni član WPA 2020.

Telepsihijatrija (TP) je upotreba direktne audio-video veze u dijagnostici i lečenju „na daljinu“. Poznata je od 1959. godine a postala je globalni „hit“ tokom pandemije, iz dobro poznatih razloga. Trenutna pandemija je za većinu terapeuta prvi put da koriste TP u dijagnostici i lečenju mentalno obolelih. Istovremeno, većina terapeuta nema potrebno obrazovanje i / ili kliničko iskustvo u korištenju TP. Velika većina terapeuta danas praktikuje TP putem aplikacije Skype, WhatsApp, Viber, ZOOM itd. Na žalost, nijedna od ovih aplikacija ne zadovoljava potrebe standardizovane TP.

Poznavajući osnovno teorijsko znanje i vještine vezane za TP, možemo omogućiti dijagnostiku i liječenje na daljinu bez ugrožavanja kvaliteta usluge. Nadalje, putem TP možemo „daljinski“ primeniti bezbroj drugih aplikacija za e-mentalno zdravlje koje nadopunjuju naše tradicionalne, „lice u lice“, usluge.

Prednosti TP su očigledne, ali se mogu u potpunosti ostvariti samo ako tehnologiju koriste terapeuti koji imaju odgovarajuću obuku i obrazovanje vezano za TP. Pandemija COVID19 samo je potvrdila potrebu za međunarodnom saradnjom i većom upotrebom TP nego ranije. Nažalost, regulatorna ograničenja i nedostatak standardizacije predstavljaju značajne prepreke za internacionalizaciju TP. Zato je i potreba za globalnim smernicama i objedinjenim standardizacijama od najveće važnosti u ovoj brzorastućoj, ali još uvek nedovoljno uspostavljenoj oblasti.

Svetsko psihijatrijsko udruženje (World Psychiatric Association) je u februaru ove godine objavilo „Globalne Smernice za Telepsihijatriju“. Ovaj dokument može otvoriti put razvoju globalnih propisa kako bi se srušile barijere pristupačnosti kako za terapeute tako i za pacijente širom sveta. Nadalje, dokument može pomoći terapeutima u uspostavljanju standardizovanih TP službi, kao dodatak postojećem sistemu mentalnog zdravlja.

Globalne TP smernice stoga imaju za cilj da pruže osnove „zlatnog standarda“ dijagnostike i liječenja na daljinu. Kao takve, Smernice su upućene ne samo psihijatrima već i psiholozima, psihoterapeutima i drugim radnicima u oblasti mentalnog zdravlja.

DOPRINOSI REBT-A RAZUMEVANJU SEKSUALNIH PROBLEMA

Prof. dr Gordana Nikić

Univerzitet Singidunum

PLENARNO PREDAVANJE

Seks i povezanost seksa sa ljubavlju i partnerskim odnosima privlačili su pažnju umetnika, filozofa i književnika tokom istorije.

S jedne strane seks je bio idealizovan, romantizovan, poslednjih decenija korišćen kao moćno sredstvo reklamnih kampanja i savremenog biznisa, a sa druge strane seksualni standardi nikada nisu bili nerealniji i nedostižniji.

Pojedinac u 21. veku, zbunjen novim, nedostižnim društvenim i kulturnim standardima, problem vidi u sebi poredeći se sa nerealnim zahtevima što dovodi do osećanja stida, krivice, straha od neuspeha i lošeg mišljanja o sebi.

Iz perspektive REBT-a mnogi seksualni problemi su proizvod pogrešnog razmišljanja, a ne samo evolucijskihi razvojnih predispozicija. Pojedinci često razmišljaju kako ne bi smeli da podbace u seksu i kako moraju da dožive orgazam i da zadovolje partnera, jer u suprotnom to bi smatrali užasnim i neprihvatljivim, a sebe manje vrednim. Opaženi neuspeh ili misli o neuspehu u seksu mogu dovesti do brojnih iracionalnih uverenja i složenih osećanja poput anksioznosti, očaja i ljutnje. REBT pomaže klijentima da analiziraju svoje odgovore na datu situaciju, da ih proveravaju i nauče nove načine razmišljanja kako bi efikasnije upravljali situacijom.

Ključne reči: seksualni problemi, REBT, iracionalna uverenja, anksioznost

DOPRINOS GEŠTALT PSIHOTERAPIJE RAZVOJU SVESTI O PRISUSTVU I PAŽNJI KAO USLOVIMA RASTA ČOVEKA U SVETU

dr. sc. Lidija Pecotić

Director Evropski akreditovanog obrazovnog instituta za psihoterapiju –
Obrazovni institut za geštalt psihoterapiju Malta, EAPTİ-GPTIM, (NCFHI) 2014-
FHI-020

PLENARNO PREDAVANJE

Živimo u vremenu u kojem je mnogo toga postalo drugačije od onoga što smo donedavno poznavali, čemu smo pripadali i čemu smo se nadali. U turbulentnom i kolektivnom zastoju kao da pokušavamo da zadržimo ono što smo već izgubili. Odvojeni jedni od drugih, zbunjeni pred uzmicanjem prošlosti i budućnosti, zatečeni smo u sadašnjosti. Kako živeti u ovakvoj sadašnjosti?

Tražiti odgovor na ovo pitanje u psihoterapiji, kontaktu, ljubavi, promeni i zajedništvu zvuči kao utopija, poznata, naivna i diskreditovana. Da li takva utopija ukazuje na mogućnosti koje se nikada neće realizovati, koje ni na koga značajno neće uticati i na zaključke koji nigde neće ništa pokrenuti? Ipak, utopija živi u našim srcima iako skrivena i postidena pred etičkim cinizmom, ontološkom lenjosti i egzistencijalnim impasom današnjeg čoveka.

Da li je dozvoljeno sanjati o drugačijem svetu ili je sanjati prevaziđeno, skoro nedolično gubljenje vremena?

Psihoterapija nas uči da su snovi vodiči kroz bespuća života. Sloboda i odgovornost da sanjamo i biramo značenja koja dajemo onome u čemu smo, ostaju jedna od malobrojnih datosti čoveka i psihoterapije, pored izvesnosti smrti i suštinske nepoznatosti značenja čovekovog života. Utopija često izražava promišljanje koje ide iza i izvan stvarnosti u kojoj je sadašnji čovek, a ponekad i na moguće aktivnosti vezane za taj pogled i pokret izvan.

U ovom radu iznosim svoja lična razmišljanja u vezi sa psihoterapijom kojom se bavim, a to je geštalt psihoterapija, fenomenom kontakta, prisustva, pažnje, ljubavi i promene, kako pojedinca tako i zajednice koju on kreira. Šta geštalt psihoterapija pruža onima koji se sa njom sretnu u ovom vremenu u ovom svetu?

Ključne reči: kontakt, psihoterapija, prisustvo, pažnja, ljubav

ISTRAŽIVANJA U PSIHOTERAPIJI: POTREBE, IZAZOVI I RIZICI

Prof. dr. Jelena Šakotić Kurbalija

Odsek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu

PLENARNO PREDAVANJE

Osnovne oblasti u savremenim istraživanjima psihoterapije predstavljaju: utvrđivanje efikasnosti specifičnog tretmana; poređenje efikasnosti različitih tretmana; procena specifičnih komponenata tretmana odgovornih za određenu promenu; uticaj klijentovih karakteristika na tok tretmana; i, značaj ličnosti psihoterapeuta (njegovih karakteristika kao što su: empatija, toplina, iskrenost, kognitivni stil, iskustvo, pol, starost...) u psihoterapijskom odnosu i tretmanu u celini. Pojedini autori ističu da istraživanja psihoterapije treba da pruže i odgovore na pitanja: kako najbolje pripremiti i razvijati psihoterapeute; kako odrediti koje će intervencije biti najbolje za konkretnog klijenta; kako osvetliti vrednost unutrašnjih procesa psihoterapije; kako razumeti važnost marginalnih, spoljašnjih elemenata, kao što su efekti pre-terapijskih informacija, posebno medija i kulturnih uticaja; kako meriti uticaj tzv. nespecifičnih varijabli u psihoterapiji i sl.

Tokom poslednje decenije prošlog veka, različiti autori (npr. Garfield i Bergin, Wilkinson, Najavits, Milenković...) su navodili informacije da svetska psihoterapijska scena broji preko 400 različitih modaliteta i oko 700.000 psihoterapeuta. Danas ih je sigurno i više! Imajući to u vidu, sasvim je jasno da postoji mnoštvo različitih teorija, metoda rada i saznanjnih vrednosti. Međutim, nasuprot ovom teorijskom bogatstvu, i ogromnom korpusu iskustava stečenih u psihoterapijskoj praksi, vrlo je siromašno polje naučno-istraživačkog rada i, u odnosu na teoriju i praksu, a gotovo da je zanemarljiv broj istraživačkih nalaza koji bi mogli da zadovolje stroge provere naučne utemeljenosti.

Kao što koreni psihoterapije sežu u najdalju ljudsku prošlost - u primitivne zajednice koje su imale neke svoje pripadnike u ulogama iscelitelja, a koji su u svom delovanju primenjivali pojedine psihoterapijske elemente; tako i istraživanja u psihoterapiji, u različitim formama, postoje od kada postoji i psihoterapija. Međutim, iako su istraživanja u psihoterapiji postojala od njenog začetka i neraskidivo su povezana sa razvojem teorijskih koncepata i sa razvojem psihoterapijske prakse, moderno doba istraživanja u psihoterapiji je pokrenuto tek Ajzenkovim “napadom na psihoterapiju” 1952. god. Kako se Ajzenkov rad na ovu temu, među psiholozima i psihoterapeutima, često netačno predstavlja i pogrešno interpretira, u predavanju će biti predstavljen kontekst i povod za Ajzenkovo pisanje rada koji je doživljen kao “istupanje protiv psihoterapije”, ukratko će biti predstavljen sam rad, te reakcije i posledice.

Cilj ovog plenarnog predavanja je da zainteresovani psihoterapeuti i oni koji se edukuju za terapeute steknu uvid u kompleksnost provere valjanosti psihoterapijskog rada, ali i u značaj otvorenosti za kritička preispitivanja (i onoga što kažu svetski priznati autoriteti i onoga što pokazuju čak i metodološki “najčistija” istraživanja). Koliko god bio neugodan, nesumnjiv je Ajzenkov doprinos osvešćivanju važnosti istraživanja u psihoterapiji, kao i osvešćivanju nužnosti i značaja evaluacije sprovedenih istraživanja. Pored metodoloških i etičkih problema, vezanih za istraživanja u psihoterapiji, biće razmotreno i pitanje značaja dobijenih rezultata za psihoterapijsku praksu i rizika od pogrešnih interpretacija.

THE INCREASE OF PERSONALITY DISORDERS AND THE BREAKDOWN OF INDIVIDUAL ATTACHMENT IN THE POST-WAR SOCIALIZATION & QUOT

Ravi Welch

PLENARNO PREDAVANJE

Ravi Welch is a psychologist, psychotherapist and Zen Buddhist teacher living in Germany. He grew up in India in a family of mixed ethnological origins - a US American father and an

Indian mother. Both parents were active in the social sciences and in setting up Centers for treatment of psychological problems in India.

At the age of 16 he received an invitation to move to California and live and work in Cathexis Institute - a center for the treatment and research of psychotherapy with schizophrenics without the use of medication. He lived there for 8 years until he finished his Masters in Psychology at the University of California in Berkeley. At the end of this time he met a German woman and moved to Mainz, Germany. He has been involved with modern Zen Buddhism since 1979 and is recognised as a lay Zen Teacher (Sensei).

He is married with two daughters, two sons-in-law and three grandchildren.

Ravi is co-owner of the Mainzer Institute of Psychotherapy and Adult Education in a small

wine village outside of Mainz, Germany, and is involved with teaching Integrative Psychotherapy and Transactional Analysis in various European countries. In addition he is on the teaching Staff of the Dharma-Sangha in Germany and the USA.

Since the late 1970s there has been a steady increase in the number of people being diagnosed with personality disorders.

This development signals a change in society that is alarming - a breakdown in attachment structures that also show a breakdown in compassionate behaviour and more division into subcultures with pathological relationship structures.

In this lecture I plan to propose a personal hypothesis on the reasons behind this negative development, with perhaps some direction where healing may take place.

I relate the development to the collective trauma of World War II and the immense loss and destruction that it left in its aftermath - a loss that has never been looked at in its total impact on society. The solution in the post-war generation was to rebuild the material destruction that had taken place - and economic success. This took place at the cost of avoiding attachment behaviour and a resolution of the Trauma of loss.

The result can be seen in the development of our society at the present. A society where economic values have replaced some ethical and compassionate values and behaviours across the different strata of society.

Simpozijumi

INTEGRATIVNA ART PSIHOTERAPIJA I “NOVA NORMALNOST” ZA “VRLI NOVI SVET”

Moderator: Prof. dr Snežana Milenković

Jedan od novih pojmova u psihologiji, kao i u psihoterapiji, je pojam “nove normalnosti”. Polazimo u istraživanje vrednosnih odrednica psihoterapije i njenih različitih modaliteta – od psihoanalize do danas upitanošću: Kako različite psihoterapijske škole i pravci definišu normalnost?, a zatim nastavljamo istraživanje postavljajući sebi pitanje: Kuda ide savremena psihoterapija? i, konačno, Šta je smisao i značenje pojma “nove normalnosti” u “vrlom novom svetu” u koji smo već zakoračili?. Nastavljamo naše istraživanje predstavljanjem našeg IAP pristupa i osnovnih vrednosti koje on zagovara. Predstoji nam izazov novog doba koji je pred nama, psihoterapeutima: kako da povežemo staro i novo?

Stari koncepti zdravlja i normalnosti koji su u osnovi gotovo svih psihoterapijskih škola i pravaca i “nove normalnosti” koja se čini inkopatibilnom sa starim pogledima na psihoterapiju, njene ciljeve i određenje zdravlja (bolesti/poremećaja/izazova), kao i određenja normalnosti. Kako izgleda “nova psihoterapija” koja može da zadovolji vrednosne odrednice “nove normalnosti”. I, da li se tu uopšte može govoriti o psihoterapiji ili o nekoj njenoj modifikaciji, transformaciji, kao što su life coaching (life coacheri) ili life influencing (life influenceri).

IAP je integrativni pristup koji se fokusira na obuhvatno sagledavanje čoveka i bavi se integralnim zdravljem i radu na njegovom unapređenju na svim nivoima (telo, duša i duh), kako individualno tako i kolektivno, u skladu sa integralnom psihološkom teorijom Kena Wilbera, koga nazivaju još i ‘Ajnštajnom studije svesti’ našeg doba. Takođe, IAP pristup je u bliskoj vezi i sa razvojnom teorijom Roberta Kegana, profesora sa Harvarda, koji se bavi razvojem odraslih, a ništa manje važna je i integralna teorija razvoja koju zastupa IAP pristup.

Psihološki nivo rada u psihoterapiji je rad na materijalu iz Senke i oslobađanju svih onih uslovljenosti koje potiču iz prošlosti pojedinca, a koje predstavljaju prepreku njegovom daljem razvoju, dok duhovni nivo rada obuhvata rad na pozitivnim vrednostima koje ne uključuju samo 'mene' ili 'nas', već 'sve nas' (univerzalne, 'world-centric values'). Krećemo se u našem razvoju od 'slobode od' ka 'slobodi za' (From), afirmaciji naših univerzalnih ljudskih vrednosti. Smatramo da psihoterapija valja da preživi savremene izazove i dalje se razvija u pravcu integralne psihoterapije (koja je ujedno integrativna, ali i više od toga) koja se bavi integralnim zdravljem i radu na njegovom unapređenju na svim nivoima (telo, duša i duh), kako individualno tako i kolektivno.

Istraživanja su od posebnog značaja za razvoj naše profesije psihoterapije kao nezavisne profesije, upravo zato da bi se pokazalo da ona vredi, tj. da daje validne rezultate u praksi, te na taj način može da stekne veći legitimitet nezavisne naučne discipline i veći neophodan ugled u društvu. Zato smo istraživanjima dali prednost koju ona to i zaslužuju u našem simpozijumu.

Voditelj i učesnik: *Prof. dr Snežana Milenković*

Učesnici:

1. Prof. dr Snežana Milenković: Kakva psihoterapija i psihoterapeuti nam trebaju za "novu normalnost" i "vrli novi svet"?
2. Julija Vukašinović: Prevazilaženje psihosomatskih tegoba i uspostavljanje celovitosti uz pomoć integrativne art psihoterapije
3. Marija Adžić: Izazovi novog doba u razvoju djece
4. Vesna Anđelić-Nikolendžić: Distopija kao nova realnost
5. Marijana Temunović: Psihopatologija "nove normalnosti" na filmu
6. Tijana Vuković: Kolektivna trauma novog doba
7. Marija Radojlović: Izazovi 'vrlog novog sveta' – pojava influensera
8. Milica Kusovac: Sinteza sreće

PREVAZILAŽENJE PSIHO-SOMATSKIH TEGOBA I USPOSTAVLJANJE CELOVITOSTI UZ POMOĆ INTEGRATIVNE ART PSIHOTERAPIJE

Julija Vukašinović

USMENO SAOPŠTENJE

Kroz prikazanu studiju slučaja ilustrovana je primena integrativne art psihoterapije u radu sa klijentkinjom kojoj su dijagnostikovani psihogeni neepileptični napadi. Psihogeni neepileptični napad nalikuje epileptičnom napadu, ali nema kliničkih dokaza za epilepsiju ili druge somatske uzroke napada, dok postoje pozitivni dokazi za psihogene faktore koji su ga mogli uzrokovati. Smatra se da su ovi napadi podvrsta konverzije prilikom koje dolazi do transformacije psihičkog konflikta i mentalne tenzije u fizičke simptome. Važan deo rada sa klijentkinjom bio je usmeren na dolaženje u kontakt sa simptomima i razumevanje njihove uloge i funkcije u njenom životu, uz fokus na ispitivanju psihičkih procesa koji su u pozadini simptoma, kao i na prorađivanju faktora koji čine njihovu osnovu.

Nakon kratkog uvoda koji se odnosi na teorijsko znanje o psihogenim neepileptičnim napadima, sa naglaskom na psihološkim mehanizmima koji su u njihovoj osnovi, u ovom radu predstavljene su praktične ideje za psihološki tretman, kao i praćenje klijentkinjinog napretka na putu ka prevazilaženju tegoba i uspostavljanju celovitosti. Takođe, rad ističe i važnosti holističkog pristupa i njegovog promovisanja.

Ključne reči: psihosomatika, celovitost, integracija, integrativna art psihoterapija

IZAZOVI NOVOG DOBA U RAZVOJU DJECE

Marija Adžić

Integrativni porodični Centar Podgorica

USMENO SAOPŠTENJE

Kada pomislim na svoje djetinstvo, sjetim se vremena u kojem smo od ujutru do uveče osmišljavali igre i družili se. Od listića sa drveća smo pravili novac, od blata kolače, svako je imao svoje uloge, kućice. Peli smo se po drveću, padali, a onda uveče išli kućama, radosni, a u isto vrijeme i pomalo tužni jer se završio dan, a toliko toga smo htjeli još da izigramo.

Kada se sad kao osoba i terapeut osvrnem, vidim djecu koja se čuvaju od pada, razvijaju se i vaspitavaju u okruženju koje je sve manje stimulativno za njihov razvoj, sve je manje samostalne igre i uključenosti djeteta u svakodnevne tokove življenja. Osamostaljivanje djeteta se svodi na minimum dok dominira razvoj kognitivnih vještina. Sve je više djece čija je sloboda kretanja sputana i djece koja ne razvijaju ideju o igri, već se akcenat stavlja na razvoju vještina edukativno didaktičkog domena.

Djeca se samoregulišu i smiruju, kao i popunjavaju svoje slobodno vrijeme tako što gledaju u ekran tableta, televizora ili telefona, ostaju sputana za pokret kojim će istražiti svijet kojim su okružena. Realnost i odnos sa drugima se izobličuje, dobija drugačiji smisao, ništa nije tako stimulativno, a za posledicu ima izostajanje kontakta, odnosa, onog primarnog neophodnog za zdrav razvoj djeteta.

U ovom radu bavićemo se prikazom primjera iz prakse i analizom dosadašnjeg iskustva kako teče razvoj djece predškolskog uzrasta u svijetu u kojem sada živimo.

Probaćemo da skrenemo pažnju na disfunkcionalnosti odnosa prema djeci i koje sve to posledice ima po njihov psihomotorni razvoj, kao i da skrenemo pažnju na činjenicu da se svakodnevno, iz takvih

disfunkcionalnih odnosa u porodici i vaspitanju djece susrećemo sa različitim vidovima kašnjenja kako u govorno-jezičkom, tako i u cjelokupnom psihomotornom razvoju djece predškolskog uzrasta.

Ključne reči: razvoj djece, izazovi vaspitanja, odnos u porodici, kontakt

DISTOPIJA KAO NOVA REALNOST

Vesna Anđelić Nikolendžić

Kriminalističko policijski univerzitet

USMENO SAOPŠTENJE

Savremeni čovek svedok je, akter i – posredno ili neposredno - kreator brzih društvenih promena koje svakodnevno modifikuju njegovu realnost. Sposobnost da se prilagođavamo ovom dinamičnom okruženju često zataji, usled čega je sve izraženija potreba za podrškom institucija i profesionalaca iz oblasti mentalnog zdravlja. Psihoterapija se javlja kao očigledan izbor za svakoga ko oseća potrebu da poveća svoje kapacitete za suočavanje sa izazovima modernog doba.

Prve dve decenije dvadesetog veka donele su velike promene u mnogim oblastima našeg života i rada, a vrtoglavi napredak nauke, tehnike i tehnologije pokazao se kao kletva barem u istoj onoj meri u kojoj je i blagoslov. Dobili smo sredstva za komunikaciju koja nam sve češće služe da komuniciramo sa njima umesto da komuniciramo pomoću njih. Dobili smo prvog androida koji ima državljanstvo i želi da se ostvari kao majka. Dobili smo vlade i nadnacionalne organizacije kojima smo dobrovoljno i donekle infantilno delegirali ovlašćenja da odlučuju o našim životima ne postavivši jasne granice o tome dokle ta ovlašćenja sežu.

Postavlja se pitanje kakva nam psihoterapija treba u novoj, izmenjenoj realnosti koja sve više nalikuje distopijskim svetovima iz književnosti, filma ili drugih umetnosti. Kako čoveka današnjice osnažiti u dovoljnoj meri da povrati i prihvati odgovornost za vlastiti život ali i za sudbinu zajednice kojoj pripada, pa i čovečanstva u celini. Koja nam sredstva stoje na raspolaganju da pojedinca oslobodimo straha i krivice kojima njime manipulišu, ali i da ga zaštitimo od suptilnih mehanizama kojima ga trajno infantilizuju, nudeći mu zabavu dvadeset i četiri sata dnevno u zamenu za – dušu. Verujemo da integrativna art psihoterapija predstavlja upravo onaj spoj znanja, tehnika i

veština koje su nam potrebne da postignemo pomenute ciljeve.

Ključne reči: integrativna art psihoterapija, mentalno zdravlje, odgovornost, nova realnost, distopija.

PSIHOPATOLOGIJA "NOVE NORMALNOSTI" NA FILMU

Marijana Temunović

Dom učenika srednjih škola Subotica

USMENO SAOPŠTENJE

Normalnost koju smo poznavali, egzistira još jedino u svojim reliktnim oblicima. Ustupila je mesto „novo normalnosti“, u kojoj smo vakcinisani za neizvesnost, uz obaveznu masku. „Masku zdravog razuma“ koja je nastala višegodišnjim dodavanjem psihološke šminke. Društvo je puno maskota, koje na slojeve tuge navlače maske nasmejanih lica. Dramatičan prikaz takve vrste psihopatije i potrage za njenim korenima, predstavljen je kroz film Toda Filipsa „Joker“ (2019). Daltonizam za ljudska osećanja i moralne vrednosti, jedini je dostupni anestetik za patnju Arturove duše, protagoniste ovog filma. Istovremeno, u beskontaktnom diskursu, gde je na pijedestalu kult distance, vulnerabilno društvo korača distopijskim stazama. Socijalna arhitektura nove normalnosti svoje temelje postavlja na uverenju, da je sigurna samo samoća. Međutim, umetnost je jedna od retkih koja se nije obavezala da odgovori na diktat trenutka. Ona je uvek više od toga, i to je njena snaga u svim krizama. A integrativna art psihoterapija, služeći se različitim umetničkim medijima, osnažuje psihološki imunitet pojedinca i grupe, u novoj normalnosti.

Ključne reči: psihopatologija, nova normalnost, maska, film, umetnost

KOLEKTIVNA TRAUMA NOVOG DOBA

dr Tijana Vuković

USMENO SAOPŠTENJE

Teorije kulturne i kolektivne traume koncipirane su na dešavanjima i posledicama svetskih ratova, izazvane su novom (starom) Kovid - krizom. Teoriji kulturne traume nedostajalo je dublje i sveobuhvatnije poznavanje pojedinca. U kojoj meri je pandemija naložila preispitavanje i menjanje navedenih savremenih teorija u pravcu saznanja psihoterapije? Teoretičari kulturne traume i njeni utemeljivači (Roj Ejerman, Džefri Aleksandar) u velikoj meri odvajaju teoriju kulturne traume od studija traume uopšte i to je njen veliki nedostatak. Moj prilog temi nove normalnosti i izazovima današnjeg doba namenjen Kongresu, koncipiran je iz perspektive koja se sastoji iz dva elementa, zapravo dve tačke posmatranja koje su mi dostupne – iz perspektive kulturoloških studija sa naučnom orijentacijom na kolektivnu traumu i institucije kulture kao mesta pamćenja i mesta izlečenja i integrativne art psihoterapije.

Pokušaću da pokažem prostor preseka ove dve perspektive u cilju osvetljavanja „novog doba“ koje se u društvu i svetu očitava sa Kovid krizom. Budući da je moj rad orijentisan na teoriju, tako će i integrativna art psihoterapija biti zastupljena sa svojim teorijskim osnovama, pristupu traumi i traumatičnim događajima, i sa svojom koncepcijom koja se zasniva na integrativnosti i integralnosti, kao na kreativnom i inovativnom pristupu problemu i izazovima (to je upravo ono što nova normalnost zahteva od nas). U mom radu biće zastupljene osnovne vrednosti koje IAP pristup zastupa, kroz čiju prizmu ću pokušati da sagledam kulturnu traumu koju smo, sada već izvesno, pretrpeli u velikoj meri. Najpre ću prikazati teoriju kulturne i kolektivne traume i dovesti je u vezu sa trenutnim (aktuelnim) stanjem u društvu i svetu čiji se najkraći opis stiće već u nazivu nova normalnost.

Terminom se sugerije kompletni prelazak na novi način funkcionisanja (smena starog i novog u jednom, dramatičnom obrtu koji uspostavlja ne samo nove koordinate već i nove ose).

Ključne reči: kulturna trauma, kolektivna trauma, studije traume, integrativna psihoterapija

IZAZOVI “VRLOG NOVOG SVETA” – POJAVA INFLUENSERA

Marija Radojlović

USMENO SAOPŠTENJE

Svako vreme donosi neke novine i izazove. Sa porastom platformi društvenih mreža pojavili su se i socijaliti novog doba, influencersi. Influenserom se smatra onaj ko je uspostavio kredibilitet u određenoj oblasti, ima veliki broj pratilaca i uticaj na njihovo mišljenje, stavove i dela. Njihov uticaj se proteže na sve generacije, uključujući i mlade koji su televiziju i knjige zamenili raznim sadržajima na internetu. S obzirom na uticaj koji imaju, influencersi mogu biti “mini-edukatori” raznih tema ili nosioci pozitivne socijalne promene. Poslednjih godina se sve više influencersa otvara o svom iskustvu mentalnog distresa i zdravlja čime se može normalizovati dijalog o toj temi. Oni mogu inspirisati ljude, podstaći pozitivnu sliku o sebi i pozitivne afekte. Sa druge strane, prolongirano provođenje vremena na društvenim platformama i izloženost idealizovanim slikama, utiče na negativnu sliku o sebi, samopouzdanje, seksualnu objektivizaciju i samoobjektivizaciju, povećava rizik od depresivnosti, anksioznosti, čak i suicidalnih misli. Influenser tržište targetira i decu koja imaju teškoće da primele reklamni sadržaj u odnosu na tradicionalnija sredstva advertajzinga. Društvene promene koje su nastupile, obimne su, te je osim rada sa

pojedincem potreban i širi društveni uticaj i plan da bismo se suočili i počeli da smanjujemo negativne posledice naše nove normalnosti. Mnogi influenseri u svoj imidž inkorporiraju tzv. new age spiritualnost, mindfulness, jogu, holizam i wellness. Tu se mogu naći dodirne tačke sa integrativnom art psihoterapijom koja radi na telesnom, psihološkom i duhovnom nivou i čije vrednosti su univerzalne i društveno angažovane.

Ključne reči: integrativna art psihoterapija, nova normalnost, mentalno zdravlje, influenseri

SINTEZA SREĆE

Milica Kusovac

Eduko centar "Eureka" doo

USMENO SAOPŠTENJE

Razvoj socijalne psihologije, u posljednje četiri decenije, izazvali su pojačano interesovanje za empirijsko proučavanje sreće ili subjektivnog blagostanja. Nova nauka o sreći nalazi svoje korijene u socijalnoj kogniciji koja se odnosi na subjektivni doživljaj sopstvene ličnosti i socijalnog okruženja. Sa stanovišta socijalne kognicije, ponašanje pojedinca je pod uticajem sopstvenog viđenja stimulusa tj. načina na koji mentalno konstruiše i reprezentuje spoljašnju realnost. Opisivanje značaja postojanja kognitivnih nesvjesnih procesa, pruža mogućnost konstruktivnog korišćenja u cilju sintetisanja sreće. Sreća se ne pronalazi već sintetiše i u situacijama kada ne dobijamo ono što želimo. Nesvjesno stanje se transformiše u iskustvo koje čovjeka pomjera u realnost mogućnosti. Na taj način, dolazi do ravnoteže između svijesti i slike koje čovjek "vidi" i razvija se tendencija integrisanja ličnosti odnosno trajne sreće. Sintetisanje sreće se oslanja na nesvjesne procese pojedinca, socijalne činioce i njegove stvaralačke potencijale. U tom smislu, u radu je prikazano poklapanje sa tri grupe teorije ličnosti i njihovih najznačajnijih predstavnika. Dakle, riječ je o procesu koji nosi i sposobnost prepoznavanja da imamo određeni stepen kontrole nad onim unutrašnjim i spoljašnjim iskustvima koja oblikuju naš život. Sintetisanje sreće nam omogućava da, u nastojanjima da odgovorimo našim ličnim i profesionalnim izazovima, prevladamo osjećanje krivice i sramote, transformišemo strahove i tjeskobe i razvijemo jedinstven osjećaj ličnog identiteta. Povezujući emociju, kao pogonsko gorivo za djelovanje i kogniciju kao sposobnost obrade podataka putem percepcije, obogaćujemo saznanje o njihovim konstruktivnim upotrebama odnosno ponašanju čovjeka kao cjelovite i jedinstvene ličnosti

Ključne reči: socijalna kognicija, nauka o sreći, teorija ličnosti, sintetisanje sreće

SHEMA TERAPIJA DANAS – OVDE I SADA

Kao uvodni rad na simpozijumu prikazaćemo kako shema terapija može da odgovori na zahteve koje pred nas postavlja svet danas ili kako sam naziv kongresa kaže - „vrli novi svet“. Nastavićemo sa pričom o tome kako shema terapija odgovara na nove dijagnoze poput Kompleksnog PTSP-a ili na aktuelne izazove poput online nastave tokom pandemije. Razgovaraćemo i o primeni shema terapije u radu sa marginalizovanim grupama, adolescentima i grupama. Osvrnućemo se i na njeno mesto među drugim modalitetima i inovacijama koji proističu iz integracije sa novijim i nama manje poznatim terapijskim pravcima poput Unutrašnjih porodičnih sistema. O ovim temama će nam, polazeći od sopstvenog psihoterapijskog iskustva, govoriti kolegice i kolege iz Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije.

Ključne reči: shema terapija, inovacije, Kovid 19, cPTSP, adolescenti, (marginalizovane) grupe

Prilažemo spisak tema i imena kolega koji bi izlagali:

1. Prof dr Tijana Mirović: Shema terapija – terapija za „vrli novi svet“?
2. mag. psych. Vladimir Tomislav Katušić: Psihoterapija i etika “Vrlog Novog Svijeta”
3. Sandra Muratović: Uticaj online nastave na bazične potrebe djece i mladih tokom Kovid-19 pandemije
4. Marica Stijepović: Šema terapija u radu sa marginalizovanim grupama
5. Karolina Vereš i Ksenija Roganović: Grupna shema terapija - njeno mesto među drugim modalitetima
6. dr Katarina Višić: Primena shema terapije u radu sa adolescentima
7. Marko Tomašević: Inovacije u radu sa modovima

SHEMA TERAPIJA – TERAPIJA ZA „VRLI NOVI SVET“?

Prof. dr Tijana Mirović

Psihološko savetovalište Mozaik

Centar za shema terapiju Beograd

USMENO SAOPŠTENJE

Savremeno doba donosi mnoge promene, od kojih je verovatno najznačajnija ona koja se odnosi na način na koji se povezujemo. Čini se da nikada nismo više komunicirali, a bili manje povezani. Roditeljski stil se promenio tako da vidimo značajan porast u broju privilegovane, prezaštićene i zavisne dece. Dopasti se drugima postalo je važnije od autentičnosti, dok je slava postala više vrednovana od postignuća.

Postoje empirijski utemeljene teze da ove promene doprinose „epidemiji narcizma“ i sve većoj rasprostranjenosti problema poput depresije, usamljenosti, poremećaja ličnosti, poremećaja ishrane i bolesti zavisnosti. Imajući ovo u vidu, nameće se zaključak da je psihoterapeutima danas neophodan pristup koji bi mogao da tretira i ove vidove poremećaja; pristup koji može da odgovori na zahteve ovog našeg „vrlog novog sveta“. Shema terapija predstavlja jedan od takvih pristupa i u radu ćemo prikazati na koje načine ona radi sa gore navedenim problemima i „poremećajima savremenog doba“.

Ključne reči: shema terapija, „vrli novi svet“, poremećaji ličnosti, otuđenost, bazične potrebe

PSIHOTERAPIJA I ETIKA “VRLOG NOVOG SVIJETA”

mag. Psych. Vladimir Tomislav Katušić

privatna praksa

USMENO SAOPŠTENJE

Aldous Huxley nas je “Vrlim novim svijetom” prije nešto manje od 100 godina pokušao upozoriti na jednu potencijalnu budućnost, a 30 godina nakon što ju je napisao, izjavio je da se svijet kreće prema njegovoj distopijskoj viziji brže nego što je to i sam očekivao. Danas bi Huxley promatrao kao su se mnoga njegova upozorenja ostvarila kroz ideološka, znanstvena ili tehnološka dostignuća dok se jedna od glavnih stavki odnosila na korištenje navedenih alata za uspostavljanje totalitarističkih sustava upravljanja pojedincom i ljudima.

Mi smo već, jednom nogom zagazili u taj svijet na koji smo, od Huxley i brojnih drugih, upozoreni. U međuostalom, taj svijet se pokazuje u brojnim društvenim polarizacijama koja, u duhu globalne krize koja nas je zadesila, bivaju sve snažnija, a prema kojima je teško donjeti jasan stav zbog niza tananih nijansi koja se nalazi između dva pola prema kojima se ljudi općenito usmjeravaju. Psihoterapija, psihologija i psihijatrija, kao i ostale struke, našle su se isto tako u klinču navedenih i drugih polarizacija. Moguće je da osobe iste struke, za isti fenomen, tvrde dvije sasvim suprotne konstatacije ili viđenja. U međuostalom, svatko danas ima pravo na svoju “istinu”. Za primjer, jedna skupina stručnjaka iz psiho-struka u U.K.-u je sudjelovala u stvaranju kampanje za prihvaćanje različitih mjera od strane njihovog stožera, a druga skupina stručnjaka je isti stožer prijavio zbog štetnog i neetičnog djelovanja. Drugi primjer je globalna polarizirnost stručnjaka oko kontraverznog fenomena otuđenja djeteta u visoko-konfliktnim razvodima.

Kako da poštujemo bazične vrijednosti psihoterapije (kako ih je definirao N. Jovanović), odnosno orijentisanost ka istini i poštovanje autonomije druge osobe ako je sama “istina” po brojnim pitanjima nešto oko čega se cijelo društvo polarizira. Na koji način “naša istina”, svjetonazor i vjerovanja utječu na naš rad pa samim time i na naše klijente?

Ključne reči: etika, psihoterapijska načela, poštovanje i autonomija, vrli novi svijet

UTICAJ ONLINE NASTAVE NA BAZIČNE POTREBE DJECE I MLADIH TOKOM COVID-19 PANDEMIJE

Sandra Muratović

Udruženje za psihološki rad „ABC“ Sarajevo

USMENO SAOPŠTENJE

Cijeli svijet se od proljeća 2020. godine suočio sa pandemijom i prebacivanjem tradicionalnog školskog procesa u online okruženje. U nekim državama je to trajalo kraće, ali u Bosni i Hercegovini više od godinu dana uz prijetnju da se ponovi kako brojevi zaraženih ponovo rastu. U ovom radu analiziramo rezultate nekih istraživanja o uticaju online edukacije na bazične potrebe djece i mladih, onako kako su definisane schema terapijom, a kako bi bolje razumjeli zahtjeve koji se pred nama postavljaju u području mentalnog zdravlja. Zaključci ovog rada bi mogli poslužiti kao polazište za istraživanje u ovom području u narednom periodu.

Ključne reči: online nastava, djeca, mladi, bazične potrebe, schema terapija

ŠEMA TERAPIJA U RADU SA MARGINALIZOVANIM GRUPAMA

Marica Stijepović

Centar za socijalni rad Podgorica

USMENO SAOPŠTENJE

Marginalizovane grupe imaju tradicionalno teškoće da dobiju psihološku, a naročito psihoterapijsku pomoć i podršku. Međutim, prema našim iskustvima upravo je ovim grupama neophodna podrška i pomoć. Pripadnost marginalizovanoj grupi može biti, naročito udružena sa drugim životnim problemima, izvor traume. S druge strane, pripadnost nekim marginalizovanim grupama (na primer, kod siromašne dece) istovremeno je u osnovi potrebe za podrškom ali predstavlja i posledicu višegeneracijskih trauma.

U ovom radu, biće prikazane najčešće šeme koje je autorka rada sretala u radu sa različitim tipovima marginalizovanih grupa, glavni izazovi te preporučene intervencije. Terapija pre svega osvešćuje izvore traume ali i načine na koje marginalizacija oblikuje razmišljanje i ponašanje pojedinaca. Takođe je važno stalno promišljati kakvu ulogu terapeuti igraju u osnaživanju klijenata ali i u njihovim iskustvima marginalizacije s obzirom na to da između terapeuta i klijenata koji su pripadnici marginalizovanih grupa u najvećem broju slučajeva postoje značajne razlike u kulturnom poreklu i životnim iskustvima.

Ključne reči: šema terapija, marginalizovane grupe

GRUPNA SHEMA TERAPIJA – NJENO MESTO MEĐU DRUGIM MODALITETIMA

Karolina Vereš, Ksenija Roganović†*

Centar za lični razvoj Spektrum*,

DZ "Dr Milutin Ivković"†

USMENO SAOPŠTENJE

U okviru ovog izlaganja prikazaćemo shema terapiju kao psihoterapijski modalitet u grupnom setingu, uz upoređivanje u odnosu na druge grupne terapijske modalitete kao što su grupna analiza, psihodrama, DBT, geštalt. Navešćemo specifičnosti načina rada shema terapije u grupi kao i prednosti koje ima u odnosu na individualnu terapiju. Na kraju, osvrnućemo se na iskustva grupne shema terapije sa klijentima sa elementima graničnog funkcionisanja i na iskustvene/samoreflektivne grupe za terapeute.

Ključne reči: grupna shema terapija, iskustvene/samoreflektivne grupe

PRIMENA SHEMA TERAPIJE U RADU SA ADOLESCENTIMA

dr Katarina Višić

Centar Dr Višić

USMENO SAOPŠTENJE

Psihoterapijski rad sa adolescentima je izazovan, često nepredvidiv, zahteva veliko umeće i strpljenje terapeuta. Shema terapija, posebno rad sa modalitetima, pokazali su se kao veoma korisni u radu sa ovom populacijom, jer veliki broj adolescenata svoja unutrašnja iskustva već opisuje kao različita stanja u kojima bivaju ili kao različite delove selfa koji su aktivirani u određenom trenutku, što odgovara definiciji shema modaliteta. Psihoedukacija adolescenata preko koncepata koje koristi shema terapija i primena tehnika za upravljanje modalitetima mogu biti od velike pomoći u postizanju stabilnosti kod mlade osobe i smanjivanju simptoma koji su uznemirujući kako za adolescenta, tako i za porodicu.

Ključne reči: shema terapija, modaliteti, adolescenti

INOVACIJE U RADU SA MODOVIMA

Marko Tomašević

Psihološko savetovalište Mozaik

USMENO SAOPŠTENJE

Za razliku od maladaptivnih shema koje predstavljaju stabilna sržna uverenja, sećanja, telesne senzacije i emocije, shema modovi su privremena stanja koja su kombinacija maladaptivnih shema i koping strategija. Iako je koncept shema modova prvenstveno razvijen kako bi se efikasnije radilo sa klijentima koji pate od ozbiljnijih psiholoških problema poput poremećaja ličnosti ili post traumatskog sindroma, oni su svoju primenu našli i u radu sa klijentima koji pate od manje ozbiljnih poremećaja. Ipak, klijenti sa ozbiljnijim psihološkim problemima doživljavaju veće poteškoće da jasno razdvoje i prepoznaju sopstvene različite shema modove, što predstavlja veći izazov za terapijski rad. Kako bi se efikasnije pomoglo ovoj grupi klijenata Shema terapija je u radu sa shema modovima integrisala i nastavlja da integriše brojne tehnike iz Geštalta, Interpersonalne psihoterapije, Psihodrame i drugih pristupa. Ovo saopštenje ima za cilj da predstavi neke predloge za inovacije u radu sa modovima koje uključuju pojedine tehnike iz drugih terapijskih pristupa, poput terapije Unutrašnjih porodičnih sistema i terapijskih pristupa zasnovanih na punoj svesnosti.

Ključne reči: maladaptivne sheme, shema modovi, integracija, psihološka trauma, društveni kontekst, društvo informisano o traumi

SIMPOZIJUM: „TRAUMA – STARE TEME, NOVI SVET“

Tijana Mirović, moderator

Tokom proteklih decenija, bili smo izloženi različitim traumatskim događajima, koji su se nizali u kontinuitetu: ratovi, bombardovanja, sankcije, izbeglištvo, siromaštvo, političke promene, pandemija, poplave, zemljotresi... Pošto su se događaji smenjivali, nije bilo prostora za obradu svega ovoga, pa samim tim ni za oporavak i lečenje. Istovremeno, za svo to vreme objavljeno je tek nekoliko stručnih knjiga na ovu temu. Jednako je malo bilo i otvorenih razgovora ili tribina. Koliko nam je poznato, ni na jednom od deset prethodnih kongresa nije bilo simpozijuma na ovu temu. Imajući sve to u vidu, želeli smo da organizujemo simpozijum na temu traume. Na simpozijum smo pozvali stručnjake iz regiona koji će pričati o poimanju i značaju traume u svetu danas, kao i o nekim inovacijama na polju rada sa traumatskim iskustvom.

Prilažemo spisak tema i imena kolega koji bi izlagali:

1. mag. psych. Vladimir Tomislav Katušić: Složeni PTSP i shema terapija
2. Marko Tomašević: Trauma i društvo – Kako društvo traumatizuje, a kako može da leči
3. Prof. dr Buljan Flander: Covid 19 kriza - jesu li nam djeca i roditelji traumatizirani
4. Biljana Ćulafić i Anesa Vilić: Primena asocijativnih kartica u radu sa (seksualnom) traumom
5. Slađana Đorđević: Telo i trauma – kako telo pamti, a kako leči
6. Tamara Kopf: Medicinska trauma
7. Bojana Obradović: Dete u tebi mora da pronađe svoj zavičaj - trauma ranjenog iscelitelja

Ključne reči: trauma, uticaj društva, Covid 19, telo, psihoterapeuti

SLOŽENI PTSP I SHEMA TERAPIJA

mag. Psych. Vladimir Tomislav Katušić

privatna praksa

USMENO SAOPŠTENJE

Psihijatrica i autorica Judith L. Herman je 1996. u knjizi *Trauma i Oporavak* iznijela tezu prema kojoj je potrebna nova dijagnostička kategorija čija je svrha točno opisivanje i obilježavanje poremećaja koji su najčešće bili pogrešno dijagnosticirani. Herman je to opisala na ovaj način: „Uporna strepnja, fobije i panika preživjelih nisu jednaki običnim poremećajima uzrokovanim strepnjom. Somatski simptomi preživjelih nisu jednaki običnim psihosomatskim poremećajima. Njihova depresija nije isto što i obična depresija, a narušenost njihova identiteta i života nije isto što i običan poremećaj osobnosti. Nedostatak točnog i sveobuhvatnog dijagnostičkog pojma ima ozbiljne posljedice po liječenje jer se često gubi iz vida veza između prisutnih simptoma pacijenata i traumatskog doživljavanja. Pokušaji da se pacijente ugura u kalup postojećih dijagnostičkih konstrukata najčešće, i u najboljem slučaju, završavaju djelomičnim razumijevanjem problema i fragmentarnim pristupom liječenju.“

Nakon duge i zahtjevne borbe, u kojoj su mnogi autori i stručnjaci zahtijevali posebnu dijagnostičku kategoriju kako bi prevenirali „u najbolju ruku djelomično fragmentarni pristup liječenju“, dijagnoza složenog PTSP-a (eng. C-PTSD) je napokon dobila svoje mjesto u koordinantnom sustavu psihopatologije u XI. Reviziji Međunarodne klasifikacije bolesti (MKB) koja bi službeno trebala stupiti na snagu 2022. godine u svim zemljama koje koriste navedeni sustav.

U ovom kratkom predavanju temi složenog PTSP-a će se pristupiti kroz prizmu Shema terapije te specifičnostima rada s klijentima čije tegobe nova dijagnoza dobro opisuje.

TRAUMA I DRUŠTVO – KAKO DRUŠTVO TRAUMATIZUJE, A KAKO MOŽE DA LEČI

Marko Tomašević

Psihološko savetovalište Mozaik

USMENO SAOPŠTENJE

Bez obzira na rastuću pažnju koju psihološka trauma dobija u današnjoj psihijatriji i psihologiji, kao i na sve veći broj naučnih studija koje se bave ovom temom, veza između psihološke traume i društva u kom se ona dešava još uvek nije dovoljno istražena. Faktori poput ideoloških, političkih, istorijskih i ekonomskih oblikuju kompleksnu vezu između društvenog okruženja i psihološke traume pojedinaca i grupa. Tako, pod uticajem ovih faktora, društveno okruženje određuje šta ćemo i na koji način prepoznati kao psihološku traumu, kako ćemo je tretirati i kako će teći oporavak. Pored toga, društveno okruženje može delovati traumatizujuće na grupu ili pojedinca, ali može imati i pozitivan uticaj na oporavak. Ovo saopštenje daje prikaz pojedinih načina na koje društvo utiče na stvaranje psihološke traume i na oporavak od nje, i osvrće se na koncept “društva informisanog o traumi” kao vida prevencije traumatizacije i dalje retraumatizacije pojedinaca i grupa od strane društvenog okruženja.

Ključne reči: psihološka trauma, društveni kontekst, društvo informisano o traumi

COVID 19 KRIZA - JESU LI NAM DJECA I RODITELJI TRAUMATIZIRANI

Prof. dr Buljan Flander

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba

USMENO SAOPŠTENJE

COVID-19 zdravstvena kriza donijela je mnogo promjena u životu svih nas. No, roditelji imaju posebnu odgovornost; osim brige o sebi, trebaju brinuti o djeci u vremenima koja su im i samima visoko stresna. Djeca i mladi, pokazuju nam istraživanja i klinička praksa, također imaju značajne posljedice od cijele zdravstvene, ali i opće društvene krize. Iako je u većini obitelji teško izdvojiti konkretan traumatski događaj, činjenica je da se kroz mnoge obitelji prožima psihološka traumatizacija povezana sa strahom, neizvjesnošću, socijalnom izolacijom, gubitcima i brojnim drugim aspektima života koji se u javnom prostoru pogrešno naziva „novim normalnim“. U ovom izlaganju pokušat ćemo približiti iskustva djece i roditelja te otvoriti raspravu o tome kako ih podržati – danas, sutra, ali i u budućnosti.

Ključne reči: COVID-19, djeca, roditelji, psihološka traumatizacija, podrška

PRIMENA ASOCIJATIVNIH KARTICA U RADU SA (SEKSUALNOM) TRAUMOM

Biljana Ćulafić, Anesa Vilić†*

Centar za edukaciju, psihoterapiju i trauma "Modus Vinedi System"*,

Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu†

USMENO SAOPŠTENJE

Kroz kontakt sa klijentima, ali i psihoterapeutima uvidjeli smo postojanje potrebe za kreiranje psihoterapijskog alata koji će pomoći prije svega psihoterapeutima da budu još bolja podrška osobama koje su imale iskustvo traume, posebno one seksualne i pomogli da krenu u pričanje njihovih vlastitih priča, koje možda po prvi put nekome pričaju. Tako su kreirane »Asocijativne karte za rad na traumi i stresu – Ispričaj mi svoju priču«. Kako bi obuhvatili što širu populaciju koja bi se kroz terapijski rad mogla poistovetiti sa likom – autorke su izabrale lik zeke. Ilustrator Kosta Milovanović je zeki udahnuo život, emociju, pokret. I ljudi koji nisu imali izrazita traumatična iskustva – mogli su da se prepoznaju u kartama. Svaka karta ima isceljujuću moć u psihoterapijskom procesu jer otvara priču o traumatskom iskustvu. Klijent joj daje narativ u skladu sa svojim iskustvom i perspektivom. Karte su pre svega namenjene stručnjacima koji su osposobljeni za bavljenje psihoterapijom. To su psihijatri, psiholozi, defektolozi, socijalni pedagozi, socijalni radnici, pedagozi koji imaju dozvolu za bavljenje psihoterapijom. Takođe su namenjene edukativnim iz različitih psihoterapijskih pravaca. One su alat sa kojim se klijenti kroz projektnu tehniku polako prepuštaju u pričanje svoje priče jer pronalaze sličnosti sa likovima iz karte. Kroz 35 karata stanja u stresu i traumi i 15 karata isceljenja, klijent prolazi različite faze. Benefit karata je što i stručnjaku daje oruđe za rad jer često rad na traumatičnim iskustvima ostavlja stručnjaka bespomoćnim. Jačajući vlastite kapacitete i znanja o traumi i stresu, kao i sposobnost

držanja klijenta dok istražuje delove sebe koji su bolni za pogledati – stvaramo za klijente sigurnu i mirnu luku u kojoj mogu biti ugledani i prihvaćeni. Ove karte obezbeđuju i terapeutima i klijentima bogato polje dijaloga o traumatskom iskustvu. Karte pozivaju na razgovor, a znamo da je razgovor o traumi naš put isceljenja.

Ključne reči: trauma, seksualna trauma, asocijativne karte, traumatska iskustva, psihoterapijski alat

TELO I TRAUMA – KAKO TELO PAMTI, A KAKO LEČI

Sladana Dorđević

Telesno-Psihoterapijski Centar

USMENO SAOPŠTENJE

Zbog svoje fiziološke suštine, trauma je bila i ostala jedno od osnovnih područja teorije i prakse telesne psihoterapije. Teorija i terapija traume zasnivaju se na razumevanju neurofiziološke osnove reakcija borbe/ bega/ zamrzavanja. Razumevanje kako odgovor zamrzavanja ostaje upamćen u telu kroz hiper ili hipo pobuđenost (što se odražava kroz različite fiziološke parametre) i u psihi kroz različite oblike disocijacije, pruža solidnu osnovu za različite pristupe somatsko orijentisane psihoterapije. Polazna tačka za obezbeđivanje stabilizacije i sigurnosti u svakodnevnom životu klijenta je izgradnja „sigurnog mesta“ putem telesne svesnosti i pokreta. Zaustavljanje i smanjivanje flešbekova putem tehnika stabilizacije i uzemljenja u „ovde i sada“ sa jedne strane i popravljjanje veze sa unutrašnjim i spoljašnjim resursima u životu klijenta s druge strane, predstavljaju kamen temeljac za ovu prvu fazu terapije traume. Ova faza je ključna u psihoterapijskom procesu za sprečavanje ponovne traumatizacije klijenta prebrzim prelaskom na procesuiranje traumatskog sećanja. Ponekad je dovoljno da osoba počne da razlikuje prošlost od sadašnjosti i tako razreši osećaj krivice i bespomoćnosti. Druga faza terapije traume je više fokusirana na oživljavanje, suzbijanje ili otpuštanje zamrznutih pokreta koji su ostali blokirani u telu. Završetak rada na traumatskom iskustvu čine somatska i verbalna integracija, davanje značenja traumi i njihova primena u klijentovom svakodnevnom životu..

Ključne reči: somatska terapija trauma, procesiranje traumatskog sećanja

MEDICINSKA TRAUMA

Tamara Kopf

Klinički bolnički centar Osijek

USMENO SAOPŠTENJE

Medicinska trauma gotovo je nepoznat termin u rječniku zdravstvenih djelatnika na našim područjima. Prioritiziranje somatskih aspekata liječenja neopravdano i često potpuno zanemaruje psihološke učinke tjelesnih bolesti i njihovog liječenja. Medicinska trauma podrazumijeva traumatsko iskustvo koje nastaje u kontaktu sa zdravstvenim okruženjem kao posljedica izloženosti invazivnim medicinskim intervencijama i komplikacijama, bolestima i zdravstvenim stanjima koja su životno ugrožavajuća ili značajno mijenjaju život pojedinca i samim uvjetima hospitalizacije, a koje na pojedinca ostavlja značajan pervazivan psihosocijalni utjecaj. Neka od stanja koja povećavaju rizik od maladaptivnih reakcija su infarkt miokard, cerebrovaskularni inzulti, dijagnoza i liječenje neoplastičnih bolesti, komplikacije uslijed porođaja, boravak u jedinici intenzivnog liječenja i hitne kirurške intervencije uslijed traumatskih ozljeda. Ove averzivne reakcije često rezultiraju kompleksnim psihijatrijskim stanjima od kojih su najčešća posttraumatski stresni poremećaj, te spektar anksioznih i depresivnih poremećaja, a isti značajno kompromitiraju pacijentovu funkcionalnost i uključenost u liječenje, te sa sobom nose čitav niz sekundarnih kriza poput egzistencijalnih, relacionih, profesionalnih problema i smetnji identiteta. Strana istraživanja ukazuje na rastuću prevalenciju ovog javno zdravstvenog problema stavljajući naglasak na važnost proaktivnog, umjesto reaktivnog adresiranja problematike. U kliničkom je okruženju stoga bitno pravovremeno diferencirati nepatološke reakcije na nesvakidašnje stresne okolnosti potaknute narušenim zdravljem od klinički indikativnih stresnih odgovora u obliku poremećaja prilagodbe i drugih kronificiranih psihopatoloških otklona.

Konačno, potrebno je onda kada to uvjeti dozvoljavaju implementirati primjerene intervencije prije i za vrijeme stacionarnog liječenja poput educiranja zdravstvenog osoblja, adekvatnog informiranja pacijenata i članova obitelji, psihološke pripreme za invazivne medicinske zahvate, psihološke podrške i savjetovanja tijekom hospitalizacije, te psihoterapijskog tretmana pojedinaca koji pokazuju znakove neadekvatne prilagodbe na medicinsko iskustvo.

Ključne reči: medicinska trauma, PTSP, prevencija, psihoterapija

DETE U TEBI MORA DA PRONAĐE SVOJ ZAVIČAJ – TRAUMA RANJENOG ISCELITELJA

Bojana Obradović

Savetovalište Entera

USMENO SAOPŠTENJE

U našoj struci se dosta govori o sekundarnoj traumi, ali nedovoljno o traumama koje su prethodile izboru ove profesije. U okviru ovog izlaganja, bavićemo se osvrtnom na istraživanja između veze terapeutovih traumatskih iskustava i efikasnosti psihoterapije, uticaju neadekvatno prorađenih “rana” na emocionalnu prisutnost i projekcije na klijente, kako sopstveno traumatsko iskustvo terapeuta pojačava empatiju, strpljenje i toleranciju, koja je razlika između ranjenih profesionalaca koji – uz pomoć svojih rana – pomažu klijentima, i onih na čiji rad ove rane negativno utiču. Pored toga, govorićemo o obeshrabrenosti psihoterapeuta da dele svoje ranjivosti, kao i vezi traumatskih reakcija i burnout sindroma. Istraživanja ukazuju da obeshrabrivanje deljenja i stigmatizacija potiču i od kolega i supervizora. Poseban osvrt biće na različita pitanja o uticaju terapeuta rane na psihoterapijski proces, uključujući i temu samootkrivanja. Pored toga, govoriću i o načinima podrške, prevencije, i kolegijalne podrške u proradi traumatskih iskustava, na koji način intervizije i supervizije pomažu/odmažu u ovom procesu, i šta psihoterapeuti mogu preduzeti za sebe, a šta u psihoterapijskom odnosu. Izlaganje će uključivati i prikaz ličnog rada na traumatskom iskustvu kroz različite psihoterapijske modalitete.

Ključne reči: ranjeni iscelitelj, trauma, shema, stigmatizacija, briga o sebi

Radionice

LEKOVITOST REZONANCE U SISTEMSKOJ PSIHOTERAPIJI

Voditelj radionice: prof. dr Nevena Čalovska Hercog

AST Centar za edukaciju

FMK Departman za psihologiju

RADIONICA

Radionica ima za cilj prepoznavanje sopstvenih iskustava iz primarnog porodičnog sistema, doživljenih sa važnim osobama, u emotivno bitnim situacijama, koja oblikuju aktuelne interpersonalne odnose.

Kroz devet strukturisanih pitanja, eksternalizaciju dobijenih odgovora i samorefleksivni osvrt, učesnici će moći interaktivno da diskutuju narative formirane tokom radionice.

Učesnici će imati priliku da reflektuju i u odnosu na sopstveni doživljaj i razmišljanje “ovde i sada” kao i da diskutuju sam proces i implikacije za psihoterapijsku praksu.

Ključne reči: sistemska porodična psihoterapija

NEPOZNATI PORODIČNI LEGATI: TRANSGENERACIJSKA TERAPIJA TRAUME

Voditelj radionice: dr sci. med Tamara Čavić-Đurić

Beogradski psihodramski centar

RADIONICA

Transmisija iskustava i poruka u porodici može se odvijati svesnim prenosom kroz vaspitanje ili usvajanjem prisutnih modela. Na ne-svesnom nivou, u životima svih nas operiše transgeneracijski prenos neasimilovanih materijala, koji predstavljaju skup neizrečenih, nepoznatih i sakrivenih poruka predaka. Ovi porodični legati presudno utiču na naše životne izbore, iako ih nismo svesni, jer ih nemamo u sopstvenom iskustvu (Schutzenberger, 2005).

Genosociogram je sociometrijska reprezentacija porodičnog stabla, koji nam pomaže da razumemo efekte nerazrešenih i neizrečenih trauma. On, takođe, ukazuje na porodične uloge i pravila koji nam pomažu da razumemo koji transgeneracijski obrazac je aktivan u porodici. Kreiranjem genosociograma dijagnostikuju se transgeneracijski koncepti, a akcionim psihodramskim pristupom se oni lakše komuniciraju i bezbedno razrešavaju.

Radionica će se, nakon kratkog teorijskog uvoda, baviti prepoznavanjem transgeneracijskih legata učesnika kroz rad u malim grupama, a zatim njihovom razradom kroz psihodramski rad u vinjetama.

Ključne reči: transgeneracijski prenos traume, porodični legati, transgeneracijski koncepti

KO POMAŽE POMAGAČU

Voditelj radionice: Anđelka Kolarević

Spec. ordinacija za psihijatriju Kolarević

RADIONICA

Radionica će biti posvećena uspostavljanju novog koncepta pomagača-zaštitnika.

Do sada se TA teorija vodila Karpmanovom teorijom dramskog trougla kako da izbegnemo da postanemo Spasilac. Međutim, iako vodimo računa o tome, naročito u kriznim vremenima kao što je korona, potrebna je uspostaviti ravnotežu između pomagača i one osobe koja skreće pažnju na to da može da se i pomagač i te kako umori, i da iako izbegava dramski tugu da donosi odluke koje nisu za njega samog dobre u pomagačkom poslu. Zaštitnik je osoba koja svojim integritetom, stavom, visokim moralnim osobinama može biti presudna u donošenju naročito neprijatnih ali korisnih odluka po zajednicu. Čini se da ih malo ima, pa ćemo se na radionici potruditi da probudimo svest o tome, da su neprijatne odluke nekada spasonosne.

Ključne reči: pomagač, zaštitnik, korona, krizna situacija, društvo

PREDLOG NOVOG ZAKONA O PSIHOTERAPIJI I IMPLIKACIJE ZA PSIHOTERAPEUTSKU PRAKSU

Voditelj radionice: Nikola Petrović

Filozofski fakultet u Beogradu

RADIONICA

Novi nacrt predloga Zakona o psihoterapiji sadrži u sebi rešenja koja preciziraju kada i pod kojim uslovima psihoterapeut može prekršiti princip poverljivosti. Ova radionica ima za cilj da upozna slušaoce sa krivičnim delima koje psihoterapeut ne može čuvati kao profesionalnu tajnu i da im pruži smernice za rad u situacijama kada za takva krivična dela ili najavljena krivična dela saznaju u toku obavljanja svoje terapijske prakse.

Ključne reči: etika, zakoni, psihoterapija, implikacije za praksu

DISKRIMINATIVNA PRAKSA, SOCIJALNA ODGOVORNOST I PSIHOTERAPIJA

Voditelj radionice: prof. Vesna Petrović

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad

RADIONICA

Radionica će ponuditi iskustveni rad na sledeća pitanja:

Da li postoji neutralnost u psihoterapijskom radu?

Sta sve ulazi u kontratransfer psihoterapeuta?

Da li preispitujemo koncepte i teorije koje koristimo?

Da li preispitujemo u kojoj meri je naša praksa diskriminativna? Kako?

O ČEMU GOVORIMO KADA GOVORIMO O RANJIVOSTI ?

Ivana Seratlić, Gordana Marčetić Radunović

Centar za podršku i Sociativa

RADIONICA

Na psihodramskoj radionici "O čemu govorimo kada govorimo o ranjivosti" ćemo se u uvodnom delu podsetiti rada socijalne radnice i istaživačice Brene Braun na temu ranjivosti, a u interaktivnom delu zajedno istraživati odgovore na sledeća pitanja:

1. Šta znači biti ranjiv (a) u ulozi psihoterapeuta i psihoterapeutkinje, za svakog individualno kao i na nivou grupe?

2. Koliko je pandemija otvorila nove etičke dileme i izazove u savetodavnoj i psihoterapijskoj praksi i uticala na naš osećaj ranjivosti?

3. Koliko smo u kontaktu sa saosećajnim delom sebe, kada se osećamo da smo zaglavljani u terapijskom radu, kada klijenti napuštaju terapiju ili kada se osećamo nemoćno da pomognemo?

4. Kada je naša ranjivost putokaz za potencijalni rast i kada znamo da se krećemo prema ranjivosti kao mestu autentičnosti, hrabrosti i kreativnosti?

Takođe, imaćete priliku da kroz korišćenje psihodramskih tehnika (zamenjena uloga, ogledanje, dubliranje, projekcija u budućnost) čujete i prigrbite ranjive delove sebe.

"Kad verujemo da je ranjivost slabost, zapravo verujemo da su osećaji slabost. Ako se emocionalno zatvorimo zbog straha da će cena biti previsoka, udaljit ćemo se upravo od onoga što našem životu daje svrhu i smisao. Ranjivost često odbacujemo zato što je povezujemo s mračnim emocijama kao što su strah, stid, tuga, žalost i razočaranje, s emocijama o kojima ne želimo razgovarati, čak i kad utiču na to kako živimo, volimo, radimo i vodimo druge. Ono što većina ljudi ne uspeva da shvati, što sam i sama naučila tek nakon deset godina istraživanja, jeste to da je ranjivost ko-

levka emocija i iskustava kojima težimo. Ranjivost je rodno mesto ljubavi, pripadanja, radosti, hrabrosti, empatije i kreativnosti. Ona je izvor nade, empatije, odgovornosti i autentičnosti. Želimo li veću jasnoću svoje svrhe ili dublji i smisleniji duhovni život, do toga nas vodi ranjivost.” Brene Brown

Ključne reči: snaga ranjivosti, psihoterapija, ranjivost, saosećajnost, psihodrama

GRUPE PODRŠKE ZA POMAGAČE „MENTALNO ZDRAVLJE POMAGAČA“- USLUGA UDRUŽENJA SOCIATIVA

Ivana Seratlić, Gordana Marčetić Radunović

Centar za podršku i Sociativa

USMENO SAOPŠTENJE

Prepoznajući značaj grupa podrške i drugih vidova iskustvenih grupa u preveniranju različitih profesionalnih rizika po mentalno zdravlje pomagača, udruženja Sociativa je počelo 2011. da razvija uslugu “Pomoć pomagačima” za svoje volontere/ke. Nepovoljni uslovi rada u sistemu socijalne zaštite (nepoštovanje normativa rada, preopterećenost, nedostatak kontinuirane psihosocijalne podrške i resursa u zajednici, negativna medijska slika) komplikuju položaj pomagača i negativno utiču na mentalno zdravlje. Pomagači su sa jedne strane izloženi pritiscima od strane institucija kojima pripadaju, a s druge strane različitim emocionalnim, najčešće bolnim i traumatičnim iskustvima svojih klijenata. Grupe podrške za pomagače „Mentalno zdravlje pomagača“ su nastale kao odgovor na pomenute izazove, koji su dodatno produbljeni usled pandemije Covid-19. U periodu od

marta 2021. do jula 2021. su realizovane dve grupe podrške (jedna online i jedna uživo) za 13 pomagača iz oblasti socijalnog rada različitih profila (socijalni radnici/ce, psiholozi i psihološkinje, pedagozi i pedagoškinje, humanitarni radnici/ce) zaposlenih u vladinom ili nevladinom sektoru sa teritorije cele Srbije.

U izlaganju će biti prikazan program rada grupa podrške (teme kao što su: sindrom izgaranja i vikarijanska traumatizacija, profesionalne granice, emocionalne reakcije u radu sa korisnicima i karpanov dramski trougao: Spasitelj, Žrtva, Progonitelj) i doprinos korišćenja psihodramskih tehnika (zamena uloga, ogledanje, dubliranje) za istraživanje korišćenih teorijskih koncepata, povezivanja sa ličnim profesionalnim iskustvom i izgradnjom novih ličnih strategija unapređenja mentalnog zdravlja pomagača. Iako je postajao prvobitni otpor članica za korišćenje psihodramskih tehnika, u evaluacijama članice navode da su im kratki psihodramski radovi („vinjete“) najviše značili za lično i profesionalno osnaživanje.

Na samom kraju izlaganja važno je otvoriti pitanje da li je moguće govoriti o mentalnom zdravlju pomagača ukoliko modeli podrške mentalnom zdravlju nisu deo sistema i redovne prakse? Takođe, da li grupe podrške mogu da budu mesto osnaživanja pomagača za zagovaračke aktivnosti u cilju unapređenja svog položaja u sistemu socijalne zaštite?

Ključne reči: mentalno zdravlje pomagača, grupe podrške, psihodrama, socijalna zaštita

Okrugli sto

PROPEDEVTIKA: CENTAR ZA PSIHOTERAPIJSKE STUDIJE

Zoran Djurić, Zoran Milivojević†, Nevena Čalovska‡, Gordana Dedić||, Vesna Petrović§, Tatjana Vukosavljević Gvozden¶, Tamara Čavić-Djurić§, Žilijeta Krivokapić§, Snežana Milenković*

Beogradski psihodramski centar*, Psihopolis institut†, Fakultet za medije i komunikaciju Univerziteta Singidunum, Beograd‡, Privatna praksa||, FLV Novi Sad §, Filozofski fakultet Beograd Odeljenje za psihologiju ¶, KBC dr L. Lazarević Beograd§, Visoka škola socijalnog rada‡, Filozofski fakultet Novi Sad

OKRUGLI STO

Tema okruglog stola je prikaz rada Centra za psihoterapijske studije koji organizuje edukaciju iz propedeutike za psihoterapeute. Sva-ki od učesnika će predstaviti iskustva nakon prve godine rada Centra za psihoterapijske studije.

Ključne reči: psihoterapija, propedeutika, edukacija

ZAKON O PSIHOTERAPIJI

Zoran Djurić, Zoran Milivojević†, Nevena Čalovska‡, Snežana Milenković*

Beogradski psihodramski centar*, Psihopolis institut†, Fakultet za medije i komunikaciju Univerziteta Singidunum, Beograd‡, Filozofski fakultet Novi Sad

OKRUGLI STO

Tema okruglog stola je prikaz predloga Zakona o psihoterapiji.

Ključne reči: psihoterapija, Zakon, predlog

Usmena saopštenja

VRILI NOVI SVET – REFLEKSIJA NA PSIHOANALITIČKU PSIHOTERAPIJU I GRUPNU ANALIZU

Biljana Anđelković

Privatna psihoterapijska praksa;

Pastirsko savetodavni centar Arhiepiskopije

beogradsko karlovačke Srpske pravoslavne crkve

USMENO SAOPŠTENJE

U radu prikazujemo protokole individualne psihoanalitičke psihoterapije i grupne analize koji se odnose na period pandemije izazvane korona virusom, a koji su vođeni u privatnoj psihoterapijskoj praksi i Pastirsko-savetodavnom centru Srpske pravoslavne crkve.

Osvetljavamo sadržaje koje donose klijenti u terapiju i promene u terapijskoj tehnici. Pod vrlim novim svetom podrazumevamo događaje u socijalnom okruženju vezane za mere protiv pandemije, kao što su: socijalna distanca, nošenje maski, imunizacija, izolacija posle preležane bolesti nekoga iz bliske okoline ili dolaska iz inostranstva. Pratimo reakcije klijenata na promenu uobičajene psihoterapijske postavke, odnosno prelazak na onlajn psihoterapiju.

Individualna psihoanalitička psihoterapija i grupna analiza se zasnivaju na analizi odnosa koje klijent ostvaruje sa terapeutom i drugim članovima grupe. Praćenje terapijskog eksperimenta promene uobičajene postavke u onlajn postavku i prelazak iz onlajn postavke u uobičajenu, stavlja u prvi plan doživljaje klijenata koji se reflektuju na odnose u grupi i sa terapeutom. Ovo može da omogući rasvetljavanje dinamičke dijagnoze klijenata kroz analizu separacionih situacija. Vrli novi svet zahteva novo dublje dinamičko upoznavanje i samoupoznavanje vrlog novog psihološkog i duhovnog unutrašnjeg čoveka.

Praćenje i promena terapijske postavke pokazuju promene u ispoljavanju kliničke slike klijenata koje se ogledaju kroz promene:

nivoa komunikacije, grupne kulture, investicije u odnos, variracija na membrani ja-ti. Strah od blizine kao mera egzistencijalnih strahova je, u uslovima vrlog novog sveta, plodno široko otvoreno polje za analizu. Klijenti koji imaju individualnu terapiju u uobičajenoj postavci i istovremeno grupnu psihoterapiju onlajn, sa manje otpora prihvataju onlajn okolnosti. Ovakva iskustva potvrdićemo kroz prikaz protokola iz privatne psihoiterapijske prakse.

Klijenti sa kojima radimo u Pastirskom centru su šesnaest meseci imali grupnu terapiju onlajn, posle toga četiri terapije u regularnoj postavci, a posle toga dva meseca ponovo onlajn. Opisaćemo varijacije otpora i intervencije kojima smo pokušali da održimo razvoj terapijskog procesa ka terapijskim ciljevima.

Ključne reči: psihoanalitička psihoterapija, grupna analiza, terapijski odnos, vrli novi svet, vrli novi psihološko-duhovni čovek

ŽIVOTNE POZICIJE U VREME PANDEMIJE COVID 19

Vesna Andrejević

Institut za javno zdravlje Kragujevac

USMENO SAOPŠTENJE

U ovim teškim vremenima gde postoji mešavina jasnoće i konfuzije koja neminovno navodi sve da opsesivno guglaju “COVID 19”, “pandemiju”, pranje ruku”, “maske”, “vakcinaciju” i drugo, postavlja se pitanje šta je sa Životnim pozicijama (Ernst, 1971)? Šta je sa bazičnim konceptom TA koji nas vodi boljem razumevanju sopstvenih i tuđih odluka, izbora, stavova, uverenja, ponašanja i životnog stila? Znamo da različiti ljudi u svojim referentnim okvirima imaju različite predstave i uverenja o sebi, drugima i svetu. U vreme kada kašalj izaziva veliku pozornost, pojedinci i društva suočavaju se sa svojim egzistencijalnim položajem. Traumatski gubici potencijalno razbijaju našu teško stečenu sigurnost u raspad, guraju nas ka zabuni i reakciji, ka nemirnoj (odrasloj) analizi našeg okruženja. Suočeni smo sa egzistencijalnom mukom i pretnjom u vidu nevidljivog napadača koji može postati bilo ko, a posebno onaj koga ne poznajemo. “Nisi OK” je promena evidentna na svakom mestu čim kašljete (u ambulantni, na radnom mestu, prodavnici...bilo gde). Pojačan je pritisak na pojedinca prouzrokovan “glasnom tišinom” kada je epidemija prešla u pandemiju (SZO). Zbunjenost može naterati pojedinca da pređe na pozicije “Ja sam OK, ti nisi OK” ili “Ja nisam OK, ti nisi OK”. Zajedničko im je da drugi postaju neprijatelji, dehumanizovani, nedostojni brige.

Ova psihosocijalna pandemija posebno ugrožava vulnerabilne grupe (starije ljude, ljude sa autoimunim bolestima), osobe sa psihijatrijskim i drugim zdravstvenim problemima. Životna pozicija se može promeniti i spontano tokom života upravo iz razloga što osoba nema sposobnost da dešavanja sagleda objektivno, nezavisno od

svog bazičnog životnog stava, već promena nastaje pod dejstvom nekog snažnog životnog doživljaja. Kao profesionalci treba da upozorimo druge da ovo shvate ozbiljno, jer je to naša dužnost koju svi delimo prema drugima, kako prema onima koje poznajemo, tako i prema onima koje ne poznajemo. Realnost je da smo svi zajedno u istom čamcu.

Ključne reči: životne pozicije, COVID 19, terapeuti

BLOKIRANO TUGOVANJE I COVID 19

spec. dr med Vesna Andrejević

Institut za javno zdravlje Kragujevac

USMENO SAOPŠTENJE

Kada izgubimo voljenu osobu, u stanju smo tuge. Tugovanju je potrebno vremena da se slegne, a deo uspešnog tugovanja je tugovanje. Društveni rituali, poput sahrana ili drugog deljenja iskustva gubitka, igraju važnu ulogu u žalosti, kao i psihoterapija kada tuga postane komplikovana i uporna zbog sukobljenih i ambivalentnih osećanja o izgubljenom. Kada biopsihološki proces tugovanja ne nađe put do međuljudskog/društvenog procesa žalovanja ili kada su emocije potisnute zbog osobina ličnosti, odbrana, automatizovanih misli, stila vezivanja ili zahteva koje kriza postavlja, to doprinosi da se nastavi bez vremena za žaljenje.

Pandemija COVID – 19 posebno se ističe zbog izazivanja svih vrsta gubitaka. Smrti se dešavaju u velikom broju i u uzastopnim talasima. Tu su porodice koje se ne mogu oprostiti od umrlih, voljenih, rasprostranjen ekonomski gubitak, gubitak pristupa važnim odnosima sa vršnjacima i lične slobode, sa povećanom izolacijom i usamljenošću, ograničenja društvenog života zajednice, sve prisut-

niji osećaj bespomoćnosti, virtuelni ili društveno udaljeni maskirani odnosi koji zamenjuju autentičnu ljudsku bliskost, izmenjen sistem obrazovanja i neizvesni izgledi za čvrste buduće planove.

Ovi gubici i izolacija povezani sa pandemijom COVID – 19 dovode do povećane upotrebe raznih psihoaktivnih supstanci, samoubistava, zlostavljanja u porodici i društvenih nemira, dok mnogi odrasli i deca prijavljuju povećane simptome anksioznosti i depresije. Takvi gubici pogoršavaju već postojeće mentalne poremećaje i doprinose novim.

Kada je tugovanje znatno blokirano kod velikog broja ljudi, postoji niz mogućih ishoda. Neki nastave pronalazeći načine da nastave dalje bez žalosti ili da dovoljno dobro oplakuju sa trenutno dostupnim mogućnostima. Međutim, drugi su u opasnosti da razviju komplikovanu tugu, da dugo godina tuguju ili da razviju nove mentalne poremećaje. Za ove druge psihoterapija igra važnu ulogu i nudi priliku da pomogne u deblokadi procesa žalosti. Pojedinačna, grupna i porodična psihoterapija igra važnu ulogu u svetu koji je promenio COVID 19.

Ključne reči: životne pozicije, COVID 19, terapeuti

ZNAČAJ PODRŠKE I SVESNOSTI U RADU NA ANKSIOZNOSTI IZ GEŠTALT PERSPEKTIVE

Marija Asanović, Ivana Ružička,†*

Centar Enso*, Centar Sada i Ovdet

USMENO SAOPŠTENJE

Anksioznost je slobodno lebdeći strah. Ona pogađa celo naše telo, naše fiziološke, bihejvioralne i psihičke reakcije. Osnivač geštalt terapije Fric Perls na anksioznost gleda kao na intraorgazmičko iskustvo bez neposredne veze sa sredinom. Ona se javlja kada se pojavi snažno osećanje koje nismo podržani da osetimo i ispoljimo već ga zadržavamo. Na telesnom nivou, to se odražava kroz mišićnu tenziju, zaustavljeno disanje, grč u stomaku i sl.

Anksioznost ide uz projekciju negativnih uverenja u sredinu. Na-ročito onih koji imaju veze sa sigurnošću. Mi u sredini gledamo u opasnost, verujemo da to nije sigurno mesto za nas.

Anksioznost je uzbudjenje koje nema dovoljno podrške, mi ne verujemo da imamo dovoljno kapaciteta da izađemo na kraj sa nečim unutar i/ili van nas. Geštalt pristup u radu sa anksioznošću podrazumeva ideju o isceljujućem aspektu kontakta koji se stvara između klijenta i terapeuta i koji menja klijentovo primarno iskustvo.

Terapeut je prisutan, vidi klijenta, uvažava ga, potvrđuje, prihvata, dozvoljava da utiče na njega i spreman je na autentičan susret sa njim.

Takođe, podjednako je važan rad na svesnosti klijenta o sebi, svojim kapacitetima, integraciji iskustva, što sve čini unutrašnju podršku klijenta.

Ključne reči: ageštalt, anksioznost, svesnost, podrška

SAVETODAVNI RAD SA ŽENAMA U POSTPOROĐAJNOM PERIODU

Sanja Bačlija

OŠ "Matko Vuković" - Subotica

USMENO SAOPŠTENJE

Postporođajni period karakteriše promenu različitih emocionalnih stanja. Sa kulturološkog aspekta pozitivne reakcije majke na porođaj se očekuju, vrlo često se kroz imperative upućuju porodilji. Posledice takvih kulturoloških imperativa gde se sreća potencira, a upućuje zabrana na tugu, vrlo lako dovodi do nastanka različitih oblika poremećaja raspoloženja. Uzroci za javljanje promena u raspoloženju, od postporođajne tuge (baby blues-a) do postporođajne depresije su svakako raznoliki. Najviše se spominju hormonalne promene, loše psihičko stanje žene u trudnoći i pre trudnoće, kao i loša psihosocijalna podrška.

U radu sa ženama koje u postporođajnom periodu osećaju simptome depresije i anksioznosti uvidela sam da se određeni simptomi i načini funkcionisanja ponavljaju, a da različite tehnike iz transakcione analize daju efekta u njihovom izlečenju. Jedan od najvećih uzroka javljanja depresivnih simptoma iz ugla transakcione analize jeste isključivanje svog ego stanja Deteta radi ulaska u simbiozu sa svojim rođenim detetom. Koliko je majka zrela i spremna da isključi svoje Dete, zarad odgoja svog biološkog deteta, kao i koliko su partner i sredina u stanju da nadomeste majci potrebnu negu njenog Deteta puno ukazuje na potencionalno javljanje depresivnih i anksioznih simptoma.

Ključne reči: postporođajna depresija, promene raspoloženja, simbioza, postporođajni period

KOMUNIKOLOGIKE ONLINE PSIHOTERAPIJE

Jelena Bajić

Visoka škola strukovnih studija za bezbednost i kriminalistiku

USMENO SAOPŠTENJE

Svaku čovekovu interpersonalnu komunikaciju prati određena logika. Nekada je to skup, kroz život kognitivno stečenih logika, koje najpre utiču na našu intrapersonalnu komunikaciju, koja se kasnije „preliva“ i u interpersonalni svet koji nas okružuje. Psihoterapija kao specifičan komunikacioni proces u tehnokratskom društvu dobila je nove načine izražavanja, kao uostalom i mnoge druge profesije. Sajer svet ponudio je razne korisne mogućnosti, ali i imperativ brzine i sveprisutnosti. Moć i uloga psihoterapeuta „sa ekrana“ i svi skriveni porivi pacijenta/klijenta sa druge strane, predstavljaju jednu novu nišu za istraživanje premeštanja tananog procesa psihoterapije iz stvarnog u online svet. Na iskustvenoj probi su trenutno sve mane i vrline ovog procesa, a samo će vreme pokazati u kojoj meri je isto, više ili manje efikasan u odnosu na doskorašnji (pre Korona virusa), tradicionalno uobičajeni način rada. Komunikologike razmišljanja, ponašanja i samog rada kako psihoterapeuta, tako i pacijenta, sada su osvetljeni nekim novim svetlom i nužno zahtevaju prihvatanje novina i razvoj novih kompetencija. Veoma svesni da usvajanje nečeg novog nikada nije lak proces, naročito u suptilnom psihoterapijskom radu, sada promišljamo na ovu temu veoma ozbiljno. Da li su, kako i u kojoj meri sve čovekove stečene komunikacione logike danas na testu u online društvu; kao i šta je potrebno preduzeti po tom pitanju, pokušaćemo da damo adekvatan komunikološko-psihološki odgovor ovim radom.

Ključne reči: online psihoterapija, komunikacija, logika, transakciona analiza

BAMBOCCIONI – MAMINE VELIKE BEBE

Prof. dr Gordana Dedić

Privatna praksa

USMENO SAOPŠTENJE

Bamboccioni (ital. „velike bebe“) je „veliki mamin dečak“, sa infantilnim ili razmaženim ponašanjem, neženja koji nastavlja da živi sa roditeljima do kasnih 30-ih godina života.

Tu takođe spadaju i mladi ljudi tzv „sfigati“ (lenjivci) koji žive sa svojim roditeljima i nakon 28. godine života jer i dalje studiraju, kao i mladi nezaposleni ljudi koji su napustili svojevolljno posao jer im je bio „monoton“.

Velika mamina beba, „mamini dečak“ i dalje u kući roditelja ima udoban krevet, veš mu je opran, ispeglan i uredno naslagan u orman, čeka ga skuhan ručak, a letovanja, koja mu plaćaju njegovi roditelja, provodi sa svojom devojkom na egzotičnim destinacijama. Zadovoljan je aranžmanom u kući svojih roditelja, tako da ne želi da se iseli.

Ovaj fenomen se može posmatrati dvojako, kao kulturološki i ekonomski.

Kulturološki fenomen može biti posledica jakih porodičnih veza koje postoje u patrijarhalnoj sredini kao što je naša, koja infantilizuje svoje mlade ljude, a i sami mladi odrasli ljudi dozvoljavaju da se prema njima postupa kao prema deci. Mnogi mladi ljudi radije ostaju da žive u kući svojih roditelja jer je im je nezavisnost manje poželjna nego da napuste kuću u kojoj im mama kuva i pegla odeću.

Posmatrajući neke antropološke i istorijske karakteristike naših predaka, život bez ikakve institucionalne podrške, je iz finansijskih razloga primoravao ljude da žive u višegeneracijskom domaćinstvu, pružajući jedni drugima međusobnu pomoć.

Ekonomski razlozi su i danas takođe značajni u odluci mladih 30-godišnjaka da i nakon završetka školovanja nastave da žive u kući

svojih roditelja, smatrajući da je potez odlaska od roditeljske kuće preskup sa ekonomske tačke gledišta.

Ključne reči: mamine velike bebe, fenomen, nezerela ličnost

INTERPRETATIVNA FENOMENOLOŠKA ANALIZA O ŽIVOTNOM ISKUSTVU ŽENA KOJE SU RODILE DETE SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Jelka Dragičević

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić

USMENO SOPŠTENJE

Generalno, kada je u pitanju staranje o detetu sa nekom hroničnom smetnjom javljaju se i posebni izazovi (emocionalni, fizički, finansijski) tokom dugog vremenskog perioda (DeMarle & le Roux, 2001). Brojna istraživanja su pokazala da je psihološko i fizičko zdravlje roditelja pod velikim uticajem detetovog razvojnog statusa, njegovog ponašanja, i zahteva koji se postavljaju pred njega (Raina, et al., 2005; Vermaes, Janssens, Mullaart, Vinck, & Gerris, 2008). Deci sa smetnjama u razvoju potrebna je veća briga i medicinska pomoć od strane roditelja kojima je isto tako kao i deci potrebna podrška kroz iskustvo koje prolaze. Iz tog razloga, ovaj rad ima svrhu razumevanja roditelja i posvećen je njima. Cilj istraživanja bio je da se ispita kako su ispitanice pronašle smisao u svojim životnim iskustvima i izazovima. Tema istraživanja postavlja pitanje kako se ispitanica bavi fenomenima svog životnog iskustva koje je specifično. Studija je jednostrana i njen cilj je da se pristupi životnom iskustvu iz perspektive majki.

Ova fenomenološka studija istraživala je iskustva majki koje imaju dete sa smetnjama u razvoju. Intervjuisane su četiri majke koje su rodile dete sa smetnjama u razvoju koja su korisnici usluga Dnev-

nog boravka za mentalno nedovoljno razvijene osobe. Pomoću polustrukturanih intervjua majke su ohrabrene da opišu svoja iskustva. Intervjui su snimljeni audio zapisima, transkribovani i analizirani proceduralnim koracima. U analizi podataka su pronađene tri glavne teme: anksioznost povezana sa detetovom neizvesnom budućnošću, proces prihvatanja i podrška porodice i zajednice. Nalazi iz ove studije doprinose preliminarnom razumevanju iskustva i potreba majki koje su rodile dete sa smetnjama u razvoju. Rezultati sugerisu promene u praksi, obrazovanju osoblja i razvoju programa kako bi majke i njihova deca lakše prolazili kroz proces prihvatanja i adaptacije. U psihoterapijskom kontekstu, korist bi bila da se istražuju zajedničke karakteristike ili razlike u temama koje se pojave kod svakog ispitanika. Ovo istraživanje nije usmereno na pronalaženje krajnje "istine" o tome kakvo je životno iskustvo majki koje su rodile dete sa smetnjama u razvoju, već je usmereno kako na ljude koji bi radili sa ovom populacijom, na majke koje su rodile dete sa smetnjama i trenutno se suočavaju sa dijagnozom, na terapeute koji bi pružali podršku, na porodice i ceo sistem tako i sa svima koji nemaju ovakav vid iskustva u svom životu bilo bi od koristi da pročitaju iskustva onih koji ih imaju.

Ključne reči: majke, dete sa smetnjama u razvoju, fenomenološka studija, iskustvo

POVEZANOST IRACIONALNIH UVERENJA I ALEKSITIMIJE SA PSIHO-SOMATSKIM SIMPTOMIMA

Ivana Drljača, Nikola Petrović

USMENO SAOPŠTENJE

Predmet istraživanja, čije rezultate bismo prikazivali, bio je utvrđivanje povezanosti iracionalnih uverenja, prikazanih preko REBT teorije i aleksitimije sa psihosomatskim simptomima. Za ispitivanje učestalosti psihosomatskih simptoma, korišćen je Upitnik psihosomatskih simptoma, za ispitivanje aleksitimije je korišćena Toronto skala aleksitimije, dok je za ispitivanje iracionalnih uverenja korišćena skraćena verzija skale Opštih uverenja. Istraživanje je sprovedeno elektronski, a uzorak je činilo 573 ispitanika na teritoriji Republike Srbije. Od ukupnog broja ispitanika, 276 (39.6%) bilo je muškog pola, a 346 (60.4%) ženskog pola. Rezultati su pokazali da između sve tri varijable postoji statistički značajna pozitivna korelacija, umerenog intenziteta. Najveća povezanost je registrovana između aleksitimije i iracionalnih uverenja, dok je veza između učestalosti psihosomatskih simptoma i iracionalnih uverenja, odnosno učestalosti psihosomatskih simptoma i aleksitimije, nešto niža. Ispitavana je i polna razlika u pogledu sve tri varijable, a rezultati su je potvrdili. Naime, pokazano je da su psihosomatski simptomi češći kod žena, nego kod muškaraca. Iracionalna uverenja su više prisutna kod žena, nego kod muškaraca, dok je aleksitimija izraženija kod muškaraca. Utvrđeno je i postojanje negativne korelacije psihosomatskih simptoma i aleksitimije sa uzrastom. Prilikom utvrđivanja prediktora učestalosti psihosomatskih simptoma, dobijeni su rezultati koji govore da najvulnerabilniju grupu za ispoljavanje psihosomatske simptomatologije čine mlade devojke, sa izraženom aleksitimijom i iracionalnim uverenjima.

Ključne reči: psihosomatski simptomi, iracionalna uverenja, aleksitimija.

BESPLATNA PSIHOLOŠKA PODRŠKA GRAĐANSTVU TOKOM PANDEMIJE: REZULTATI INICIJATIVE EDUKANATA DRUŠTVA PSIHOANALITIČKIH PSIHOTERAPEUTA SRBIJE

*Sanja Đorđević **, *Ivana Vukmirović **, *Staša Milenković **,
prim. dr Snežana Kecojević-Miljević †||, *prof. dr Marija Jevtić ‡||*
Edukant DGAB *, Psihijatar, subspecijalista psihoanalitičke psihoterapije, trening
grupni analitičar, DPPS †,
Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Institut za javno zdravlje
Vojvodine ‡, DGAB ||

USMENO SAOPŠTENJE

Društvo Psihoanalitičkih Psihoterapeuta Srbije (DPPS) je u jeseni 2020. godine organizovalo besplatnu psihološku podršku građanstvu tokom Covid-19 pandemije. Besplatna podrška se nudila jednom nedeljno (45-50 minuta) tokom šest nedelja klijentima putem Vajbera, Skajpa ili Zoom-a. Odvijala se u klasičnom psihoterapeutskom formatu online. Podršku su vodili edukanti/članovi DPPS-a i Društva Grupnih Analitičara Beograd (DGAB), koji su bili pod supervizijom tokom celog procesa. Do sada, javilo se 66 klijenta, koje su vodili 12 edukanta pod supervizijom 4 trenera psihoanalitičara. Inicijativa i dalje traje nakon dvomesečne letnje pauze.

U radu će biti sumirani rezultati naše inicijative u periodu između septembra 2020 i septembra 2021. godine. Na osnovu analize onlajn upitnika za volontere u akciji, opisaćemo koliko klijenata je prošlo kroz podršku i nastavilo individualni rad sa našim volonterima. Prikaže se informacije o polu i starosti klijenata koji su se javljali, problemima za koje su tražili podršku, kao i njihovu simptomatologiju.

Cilj rada je da se ukaže na značaj akcije, kako za klijente, tako i za edukante u psihoterapiji. Presentovanje rezultate naše inicijative

može da bude korisno psihoterapeutima i edukantima psihoterapije u daljem radu i procesu edukacije. Kroz diskutovanje rezultata možemo da saznamo odgovore na nekoliko relevantnih pitanja: Koje su karakteristike klijenata koji se javljaju za besplatnu podršku? Koliko građana se javljalo zbog Covid-19 pandemije, a koliko jer ih je besplatni vid psihoterapije motivisao da otpočnu terapiju? Da li ovaj vid podrške omogućava edukantima da steknu iskustvo i otpočnu ili prošire svoj psihoterapeutski rad? Da li isti vid podrške pruža klijentima mogućnost da razumeju doprinos psihoterapije i odluče se za nastavak rada sa psihoterapeutom? S obzirom da je besplatna psihološka podrška bila retka pre Covid-19 pandemije, rezultati naše inicijative pružaju uvid u funkcionisanje novog sistema pomoći građanstvu i edukovanja mladih psihoterapeuta.

Ključne reči: građanstvo, besplatna psihološka podrška, covid-19 pandemija, edukacija psihoterapeuta, edukanti

KOJI JE PSIHOTERAPIJSKI TRETMAN NAJEFIKASNIJI, POD KOJIM USLOVIMA, ZA KOGA I ZAŠTO?

doc. dr Sanja Đurđević, Ana Đurđević †*

Visoka škola socijalnog rada, Beograd*, Mind in Brent, Wandsworth and
Westminster, London, United Kingdom †

USMENO SAOPŠTENJE

Pridružujemo se nepokolebljivom optimizmu istraživača koji tvrde da je više od 50 godina istraživanja ishoda psihoterapije jasno dokazalo da je psihoterapija efikasna i da malo ko može da veruje da tu tezu treba više testirati. Brojni autori se definitivno slažu da je psihoterapija generalno efikasnija od nekakvog tretmana. Uprkos opštoj saglasnosti da je psihoterapija efikasna u smanjenju i otklanjanju emocionalnih i psiholoških problema kontinuirano se nastavlja naučna i stručna rasprava o tome na koji način treba istraživati koji je tretman najefikasniji, pod kojim uslovima, za koga i zašto. Istraživanja u psihoterapiji, kao i u drugim naukama, dele se prema metodama na kvantitativna - kada se analiza obavlja putem standardizovanih mernih instrumenata i eksperimentalnog dizajna (dominantna u istraživanjima psihoterapije od strane medicinski i psihološki obučених istraživača) i kvalitativna - kada se prikupljanje podataka zasniva na slušanju priča i iskaza o iskustvima, posmatranju s učešćem, analizi dokumentacije (zagovaraju ih češće psihoanalitički orijentisani istraživači). I jedna i druga metodologija korišćene u istraživanjima psihoterapije imaju svoja ograničenja i prednosti. I ako većina autora potvrđuje vrednost metodološkog pluralizma dominantni oblik istraživanja su kvantitativna, dok kvalitativna ostaju na marginama istraživanja savetovanja i psihoterapije. Naše je stanovište da istraživanja u psihoterapiji treba da kombinuju oba pristupa, na jedan pragmatičan način, u zavisnosti od potreba određenog projekta.

Ključne reči: psihoterapija, efekti psihoterapije, istraživanje

REGRESIVNI FENOMENI U GRUPI ZA VREME EPIDEMIJE KOVIDA

Zoran Đurić

USMENO SAOPŠTENJE

Epidemija covida je proizvela anksioznost pred nepoznatim i uzdrmanje hijerarhije odgovornosti. Nekad jednostavna linija odlučivanja od starijeg prema mlađem prestala je da funkcioniše. Poverenje u autoritete na širem društvenom planu se izgubilo. Strah i ljutnja su naterali ljude da se zbiju, da se nađu i prepoznaju u zajedničkom strahu i nemoći. Koliko su ljuti na priznate drupštvene autoritete, toliko regrediraju u grupi i grčevito traže spas u autoritetu vođe grupe. Obraćaju se sa strahopoštovanjem, kao uplašena deca ponavljaju sve što vođa kaže, identifikuju se sa moćnim vođom, citiraju ga kad god im se pruži prilika. Gube svojstva samostalnih i preduzimljivih osoba, čekaju da im vođa kaže šta da rade. Od grupe slobodnih i spontanih, postaju grupa zavisnih i uplašanih. Odgovornost terapeuta-vođe grupe je da prepozna anksioznost u grupi i inetrpretira odnos grupe kao celine prema njemu samom, kao i da ukaže na rezonantne fenomene u društvu i ličnim i porodičnim životima svakog od članova grupe. Nova svest o sebi i grupi koja tako nastaje menja klimu grupe. Pojavljuju se individualnosti, pre toga obezličene strahom i zavisnošću. Suprotstavljaju se emocije i mišljenja, grupa ponovo počinje da diše punim plućima.

Ključne reči: grupa, anksioznost, regresija, rezonanca, vođa, zavisnost

MODERNO SAVETOVANJE S MODERNIM GENERACIJAMA U MODERNIM SPORTOVIMA

Stefan Dimić, Teodora Stevović †*

Savetovalište Metanoja*, Medicinska škola

„Nadežda Petrović“, Zemun †

USMENO SAOPŠTENJE

Globalizacija i pristup tehnologijama su dovele do ogromnog generacijskog jaza. Sportski timovi su primeri organizacija koje integrišu individue različitih generacija i pravi je izazov naći zajednički jezik između njih. Budući da sportske timove čine pored samih sportista (koji su danas najčešće pripadnici generacije Y i Z) i treneri (generacija „Baby boomer-a“ i generacije X, kao i različiti stručni saradnici itd.), veoma je teško naći odgovarajuća sredstva komunikacije i način pomirenja objektivno različitih vrednosti koje postoje u navedenim generacijama.

Primeri razlika u komunikaciji s različitim generacijama se mogu videti u ovom pasusu. Naime, ukoliko pričamo o generaciji Baby boomer-a (1946-1964), ona više ceni eufemizme, a ne direktne informacije; trudi se da bude „politički korektna“ i važno je da vodimo računa o tome kada ćemo im saopštiti lošu vest ili kritiku; važno im je davati smernice, a ne naredbe i konstantno je važno istaći važnost fidbe-ka. Generaciji X (1965-1979) je neophodno jasno opisati ciljeve koje treba postići, komunicirati direktno i precizno, omogućiti im da se pruži prostor za razmenu ideja i mišljenja i osvrnati se na budućnost i planove. Sa novijim generacijama Y i Z („milenijalci“ 1980-2000 i „internet generacija“ rođena nakon 2001) važe posebna pravila. Naime, njima je potrebno stalno pružati feedback; biti jasan, bez ustezanja oko isticanja toga šta je dobro ili loše; biti pozitivan, blizak i direktan; i napraviti atmosferu bez previše monologa.

Ove generacije imaju i zajedničke potrebe, odnosno, svi žele da budu saslušani, priznati i poštovani, da ih drugi članovi razumeju i

da im se pruži prilika za razvoj i mogućnost da budu deo nečeg većeg.

Uskoro će popularniji sportovi među mlađom publikom biti borbe dronovima ili e-sportovi, a već se organizuju svetski kupovi i ostala takmičenja koja su izuzetno ispraćena. Uloga sportskih savetnika u tim oblastima postaje sve zapaženija.

Ključne reči: savetovanje, sport, psihoterapija, generacija Y i Z, moderni sportovi

COVID-19 IMUNIZACIJA – NI ZLOČIN NI KAZNA

dr Nenad Uskoković, dr Ana Glišović

Gradski zavod za javno zdravlje Beograd

USMENO SAOPŠTENJE

Epidemija zarazne bolesti Covid-19, u Srbiji, je pored već viđenih kriza u prvi plan izbacila i dugo vremena tinjajući problem imunizacije. Pobornici i protivnici imunizacije u konfliktu, koji je u vreme pandemije za mnoge pitanje slobode, ali istovremeno i života ili smrti, i dalje lome kopljima bez izgleda da će se pronaći kvalitetno rešenje za izlazak iz ove krize.

Primenjujući modalitet transakcione analize dali smo prikaz trenutne situacije i pokušali da predložimo rešenja za koja mislimo da bi mogla biti od koristi u prevazilaženju ove krize koja je sada već ostavila duboke posledice kako na pojedinca i njegovo psihičko zdravlje tako i na odnose u društvu u celini.

U traganju za korenima problema dali smo kratak osvrt na istoriju imunizacije u Srbiji kao i reakcije društva koje su pratile njeno uvođenje, smatrajući da to baca posebno svetlo na postojeći problem te da bi moglo biti od koristi u traganju za rešenjem istog.

Ključne reči: Imunizacija, Covid-19, skriptna uverenja, drajveri

“BOLI ME TAMO GDE SU POVREĐENI MOJI RODITELJI, PRETCI, MOJ NAROD I MOJA RASA”

Mila Goldner Vukov

AST Centar za edukaciju

USMENO SAOPŠTENJE

Interpersonalna, transgeneracijska trauma se odnosi na dve generacije, trauma se prenosi sa roditelja na dete ili sa drugih osoba koje ne moraju biti biološki vezane za dete: adoptivni roditelji, pomagači, terapeuti. Intergeneracijska trauma se odnosi na prenos traume kroz više generacija. Patnja ili simptomi osobe često nisu prepoznati kao doživljavanje traume iz generacija. Trauma se posebno vezuje za iskustva gubitaka iz prethodnih generacija, a problem je često povezan sa nedostatkom informacija koji na nesvesnom nivou ima snažan emotivni uticaj. Promene na nivou genetske ekspresije metilacionim procesom i epigenetika imaju bitnu ulogu u prenosu traumatskog iskustva kao i ponašanja uključujući psihološke tegobe i psihijatrijske poremećaje. Psihoterapija se fokusira na razumevanje simptomatskog ponašanja, otkrivanja traume iz prošlosti, i prihvatanja mogućih izbora i novog životnog puta.

Ključne reči: Interpersonalna trauma, intergeneracijska trauma

PSIHOTERAPIJSKA TEHNIKA HEROJSKO PUTOVANJE : PROMJENA ŽIVOTNOG SKRIPTA I PERSONALNI OPORAVAK

Nada Hančević Horvat

XI gimnazija, Zagreb

Transakcijskoanalitički pojam skripta možemo promatrati kao osnovu nastanka i trajanja mentalnih poremećaja, a izlazak iz njega kao rješavanje istih. Osim terapije promjenom odluke (rededecision therapy) koju nudi TA postoje i druge tehnike izlaska iz skripta. Jedna od njih je i psihoterapijska tehnika Herojsko putovanje R. Diltsa koja je proizašla iz ideje Josepha Campbella o jednom jedinstvenom mitu; tj. monomitu koji je zapravo narativ svih narativa. Upravo taj i takav predložak svih mitova je zapravo priča o smislu života i upravo to mu daje moć da kao takav ostvaruje cilj svih egzistencijalističkih psihoterapijskih modaliteta. Tijek života možemo promatrati kao putovanje u kojem svatko od nas bira svoje putove birajući vlastite ciljeve; bilo privatne bilo poslovne ili neke druge. Pogrešno postavljanje ciljeva ili njihovo neostvarenje mogu postati uzrokom nastanka mentalnih poremećaja. A tada se gubi smisao života, pa tako i ciljevi. Herojsko putovanje postaje terapijsko putovanje koje kroz postavljanje novih ciljeva, a time i smisla života uvodi pacijenta u stanje gdje zdravlje postaje životni cilj kroz metafore ostvarenja raznih osobnih ciljeva. Pacijent prelazi iz zone poznatoga u zonu nepoznatoga gdje više ne može funkcionirati sa svojom uobičajenom svijesti već mora reorganizirati postojeću svijest (Generativni um) i tako kreirati Generativni Self kako bi mogao nastaviti svoje Herojsko putovanje. Takav personalizirani pristup može uvesti pacijenta u stanje oporavka koje postaje trajno stanje jer je osoba ustanovila svoje ciljeve, osjetila ispunjenje i pronašla vlastiti smisao života koristeći motivaciju, kreativnost i svoje do tada zaboravljene ili zanemarene potencijale.

Ključne reči: herojsko putovanje, TA skript, personalizirani pristup, generativni um, generativni self

PSIHOTERAPIJSKA PODRŠKA ZDRAVSTVENIM PROFESIONALCIMA

Prof. Marija Jevtić§, dr Maja Tobi Strizović†§,
dr Tija Despotović†§, dr Vilma Jovičić§,*

Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu,

Institut za javno zdravlje Vojvodine*, Anima, privatna praksa, Novi Sad†, Psiha,
privatna praksa, Beograd†, DGAB§

USMENO SAOPŠTENJE

Covid pandemija je mnogo upornija nego što se pretpostavljalo. Prisutna globalna kriza istakla je svu ranjivost zdravstvenih sistema. Izazovi smeštaja obolelih, neadekvatna organizacija u covid sistemu i u zbrinjavanju non-covid pacijenata, kao i veliki broj smrtnih ishoda uticali su na sve zdravstvene profesionalce. Iako postoje brojna istraživanja o uticaju pandemije na mentalno zdravlje stanovništva, pacijenata, zdravstvenih profesionalca, čini se da nema dovoljno akcija, ali ni mogućnosti da se u hodu preduzimaju akcije podrške zdravstvenim radnicima. Rad ima za cilj da predstavi volontersku aktivnost Društva grupnih analitičara Beograd (DGAB) u vanrednim okolnostima Covid pandemije, kao i iskustvo individualne psihosocijalne podrške zdravstvenim profesionalcima.

Cilj online podrške zdravstvenom radnicima je razmenu iskustava, osećanja, kao i međusobnu podršku koju zdravstveni profesionalci ulažu u svom svakodnevnom radu. Online grupe na taj način postaju prostor povezanosti, razumevanja i zajedničkog promišljanja i time mogu da utiču na stvaranje kapaciteta za izgradnju otpornosti zdravstvenih profesionalaca u uslovima pandemijske krize.

Rad diskutuje i otežavajuće okolnosti za formiranje online grupe, prisutan snažan otpor u prihvatanju ponuđene pomoći, odnosno negacije potrebe za podrškom.

Postojeća iskustva u volonterskom radu sa zdravstvenim profe-

sionalcima na individualnom nivou, međutim, ukazuju na osećanje bespomoćnosti i beznadežnosti, kao i da je bilo kakva pomoć moguća (moguća projekcija situacije u “teško ranjenim” zdravstvenim sistemima).

Realno su prisutne otežavajuće okolnosti u utvrđivanju setinga, zbog ad-hock planiranja smena, angažovanja, kao i potreba da se nakon teških smena u “crvenim zonama” obezbedi vreme za fizički oporavak i vreme sa porodicom. Takođe je važno govoriti i o osećanjima terapeuta u procesu “čekanja” klijenata.

Stoga je potrebno dalje istraživanje načina savladavanja uočenih otpora, razmena iskustva u pružanju podrške zdravstvenim profesionalcima kako bi se obezbedilo jačanje kapaciteta ljudskih resursa, kao i zdravstvenih sistema u celini.

Ključne reči: online grupe, individualna online podrška, bespomoćnost, izgaranje, otpor

ANALIZA SVEUKUPNOG IZGARANJA ČOVEKA TOKOM PANDEMIJE - SISTEMSKI PRISTUP

Milena Jokić

USMENO SAOPŠTENJE

Pojam “izgaranje” u kontekstu ovog rada, poslužio je svojim bukalnim i metaforičkim značenjem za prikaz opšteg stanja među ljudskom populacijom, tokom trajanja pandemije virusa COVID19. Iako se definicija sindroma izgaranja vezuje prevashodno za poslovno okruženje, sasvim je izvesno da se ovaj pojam kao metafora može iskoristiti kako bi se slikovito dočaralo ukupno funkcionisanje ljudi u stanju povišenog stresa koji je uslovljen pandemijom. U sklopu različitih sistema, sa stanovišta sistemske perspektive, tokom protekle dve godine dešavaju se značajna pomeranja i promene kako na ličnom, tako i na nivou celog društva. Uzevši u obzir da ovaj pristup podrazumeva prikaz uloge, položaja i funkcionisanja svakog čoveka u okviru različitih podsistema, ovom prilikom bi bilo isuviše opširno govoriti o svakom od njih. Poznato je da prema zakonima kibernetike najmanja promena u nekom sistemu izaziva promene u opštem ličnom i porodičnom razvoju i funkcionisanju, pa će se u skladu s tim, u ovom radu, razmatrati porodični, poslovni i širi socijalni sistem. Iako se može zameriti da je podela vrlo gruba, na osnovu mnogih slučajeva iz psihoterapijske prakse, zaključuje se da je to najobuhvatniji okvir kojim se klijent i terapeut bave. Cilj ovog rada je da se sažeto i na sistemski način prikažu novonastali problemi svakodnevnog funkcionisanja čoveka tokom pandemije, koji imaju nesumnjiv uticaj na mentalno zdravlje. Osim toga, u skladu sa zaključcima, biće prikazane određene smernice koje bi mogle doprineti daljoj analizi i razvoju novih ideja značajnih u praktičnom psihoterapijskom radu.

Ključne reči: izgaranje, čovek, sistemski, pandemija, COVID19

LJUBAV PREKO ŽICE

Maša Karleuša Valkanou

Thrive Wellbeing Centre, UAE

USMENO SAOPŠTENJE

Psihoanalitički psihoterapeuti su bili naručito poznati po tome da ne prihvataju novotarije online terapije. Pitamo se šta se događa kada smo bili prinuđeni da promenimo psihoterapijski seting koga smo tako fanatično i ljubomorno čuvali. Da li je psihoanalitička psihoterapija izašla jača iz krize koja je nastala usled COVID 19 pandemije? Ovaj rad ima za cilj da sumira zaključke o online terapiji tokom Covid-a, novim uslovima psihoterapijske prakse, njene mane, ali i da sagleda korist ovakvog rada. Kada se pojavila ideja o online terapiji i započete prve prakse, psihoanaliza je isticala njene zamke. Nakon prilagođavanja situaciji, danas imamo literaturu, knjige, članke, webinare i kurseve koji pružaju smernice za najbolju online praksu. Šta se događa sa transferom kada terapeut nije u sobi, već izlazi iz ekrana iz kojeg izlaze i mnogi drugi sadržaji klijenata? Rad razmatra određene zamke u online radu i promišlja određene specifičnosti ovakvog rada kroz određene primere. Teleanaliza svakako pruža mogućnosti za pomoć tamo gde je pre nije bilo (geografske udaljenosti, fizička sprečenost itd), ali je isto tako vazno razumeti i njena ograničenja.

Ključne reči: Psihoanalitička psihoterapija, online psihoterapija, zamke i prednosti online terapije

„MAME I TATE, VOLITE SE DA BI DETE UMELO DA VOLI SEBE“ KAKO MEĐUSOBNI ODNOS RODITELJA UTIČE NA SAMOPOŠTOVANJE DETETA

Željka Kurjački Stanić, Mirko Mitrović

Udruženje "Prvi put s ocem"

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom radu razmotrićemo međusobni odnos roditelja i kako on utiče na detetov doživljaj sebe, sopstvene vrednosti, kao i na njegov doživljaj drugih ljudi. Posebno ćemo se osvrnuti na majčin doživljaj odnosa partnera prema njoj i kako to utiče na njen odnos prema detetu.

Ključne reči: odnos roditelja, samopouzdanje, transakciona analiza, očevi

PSIHOTERAPIJA PRODAVACA

Marko Majkić

Psihologika Užice

USMENO SAOPŠTENJE

Prodavci se plaše neuspeha, odbijanja, neprijatnih i teških razgovora, neostvarenja ciljeva, konkurencije... Anksiozni su u vezi sopstvenih kompetencija. Na udaru su nezadovoljstva kupaca. Nivo psihološkog razvoja i emocionalne pismenosti prodavaca direktno utiče na ostvarenje prodajnih ciljeva a time na njihovu karijeru, napredovanje, zaradu i kvalitet privatnog života.

Ovaj rad istražuje oblasti u kojima psihoterapija pomaže u razvoju kompetencija i ličnosti prodavaca.

Strah je prva prepreka uspešnom prodajnom nastupu, uverljivom predstavljanju kako kompanije tako i lične kredibilitnosti prodavca. Kupci očitavaju strah prodavca kao inkongruentnost što na psihološkom nivou u njima budi otpor prema prodavcu u proizvodima koje nudi. Više osećanja iz familije strahova se pojavljuju na različite stimuluse iz procesa prodaje. Anksioznost prodavci osećaju kada prenisko procenjuju sopstvenu kompetentnost vezanu za: komunikacione sposobnosti, veštinu pregovaranja, sposobnost regulacije neprijatnih osećanja u razgovorima sa „teškim“ kupcima i generalnu sposobnost da ostvare prodajne ciljeve. Tremu prodavci osećaju pred važne razgovore, zabrinutost prati veći deo radnog kalendara, čak i panika se može osetiti u neizvesnim situacijama od visokog značaja.

Prodavci se plaše prodaje! Zato, podizanje emocionalne pismenosti i psihoterapija osećanja iz familije strahova imaju potencijalno snažan pozitivan efekat kako na mentalno zdravlje tako i na profesionalni uspeh prodavaca.

Transakcije tj. komunikacija su jedan do najvažnijih alata prodavca. Razumevanje osnova funkcionalnog modela Transakcione analize i razvoj veština „Transakcionog aikida“ (po Milivojeviću) podiže kompetentnost prodavca, snižava anksioznost, povećava samopouzdanje i verovatnoću pozitivnost ishoda prodajnog razgovora.

Pasivnost je važan koncept u radu prodavaca. Neretko, prodavci ulažu veliki napor, vreme i resurse koji ne vode cilju. Psihoterapijom pomažemo prodavcima u prevazilaženju straha od odustajanja od jalovog ulaganja u neke kupce da bi se oslobodili resursi za aktivno angažovanje oko perspektivnijih.

Simbiotske težnje prodavca za zaštitom od neprijatnosti i smanjenjem prodajnih ciljeva su još jedan od koncepata od značaja za osvešćivanje i razumevanje u kontaktu prodaje i psihoterapije.

Ključne reči: pasivnost, strah, anksioznost, transakcije, simbioza, prodaja

TRANSAKCIONA ANALIZA U NASTAVI KNJI- ŽEVNOSTI (UPOTREBA TA KONCEPATA U PSI- HOEDUKACIJI KROZ OBRADU LEKTIRE)

Svetlana Majkić

Ekonomska škola Užice

USMENO SAOPŠTENJE

Rad predstavlja način upotrebe transakcione analize u nastavi srpskog jezika i književnosti, u obradi lektire, s ciljem psihoedukacije srednjoškolaca.

Književnost je umetnost, proizvod fikcije. Jedan od osnovnih načina kojima gradi i prenosi svoja značenja je oponašanje - mimesis. Emotivnim nabojem koji stvara kod čitaoca, a to je katarza, angažuje čitaoca da u želji da umanjí emocionalnu napetost, razume i objasni sebi ono čemu je svedočio čitajući delo. Književni tekst je komunikacijski čin, transakcija.

Pisac komunicira sa čitaocem, angažujući ga emocionalno i kognitivno. Na taj način otvara prostor za primenu TA koncepata.

Načini na koje se TA koncepti mogu iskoristiti u analizi dela sprovedenoj fenomenološkom metodom, i pomoći u procesu onečudavanja teksta, i zamene sentimentalnosti u doživljaju empatijom, prikazani su na primeru konkretnih tekstova. Pokazano je kako ovakvom analizom učenici stiču uvide koji omogućavaju stvaranje novih kognitivnih šema, a da se pri tome izbegnu otpori i zaobiđe stid u procesu. Pokazano je i kako učenici menjaju pasivnu poziciju primaoca informacija u aktivne tragaocce za istim.

Upotrebljeni koncepti su egzistencijalne pozicije, strukturalni i funkcionalni model ego stanja, koncept pasivnih ponašanja i matrica otpisivanja, a primenjeni su u analizi Balzakovog romana Čiča Gorio, Tolstojeve Ane Karenjine, romana Stranac Alberta Kamiya i romana Zločin i kazna Dostojevskog.

Rezultati rada dovode do uvida da su ponašanja glavnih likova samo neki od mogućih životnih izbora ali i do novog nivoa razumevanja psihološke motivacije likova.

Ovakav način rada ima za cilj osnaživanje ego stanja Odrasli kod učenika i pružanje informacija koje mogu pomoći dekontaminaciju nekih uverenja, a da se čas ne pretvori u grupni terapijski proces. Kada u nastavnom procesu dobiju informaciju o TA konceptima i primene ih u analizi transakcija u književnih likova u književnim tekstovima, onda ih lakše usvajaju i primenjuju u razumevanju svojih postupaka, osećanja i razmišljanja, čime razvijaju psihološku pismenost.

Ključne reči: psihoedukacija, nastava, književnost, ego stanja, egzistencijalne pozicije, matrica otpisivanja

PROBLEMI U VEZI SA DOMAĆIM ZADACIMA U REBT-U

Anja Marković

privatna praksa

USMENO SAOPŠTENJE

Osnovno istraživačko pitanje oko kojeg je bio organizovan ovaj kvalitativno-istraživački projekat jeste kako klijenti u REBT-u doživljavaju probleme u vezi sa domaćim zadacima, tj. na koji način klijenti osmišljavaju svoje iskustvo doživljavanja problema vezanih za domaće zadatke i posledice koje to iskustvo ima po njihov odnos prema domaćim zadacima u terapiji.

Opšti cilj istraživanja je bilo mapiranje značajnih aspekata iskustva doživljavanja problema u vezi sa domaćim zadacima i načina na koji se klijenti nose sa tim doživljenim problemima, a posmatrano u kontekstu različitih faza integracije domaćih zadataka u terapijski proces i s obzirom na različite činioce (terapeut, klijent, terapijski odnos i sam zadatak). Shodno tome, cilj nije bio osmišljavanje određenog teorijskog modela već je cilj bio deskripcija, a onda i bolje razumevanje iskustava klijenata kada dožive probleme spram domaćih zadataka u REBT-u.

Ključne reči: klijenti, REBT, neklinička populacija, domaći zadaci, problema, interpretativna fenomenološka analiza

EFEKTI BAVLJENJA PSIHOTERAPIJOM NA PRIVATNI ŽIVOT PSIHOTERAPEUTA – ISTRAŽIVANJE

Milena Marković, doc. dr Stanislava Popov

Psihopolis institut, Fakultet za sport i turizam

USMENO SAOPŠTENJE

U radu će biti predstavljeni rezultati istraživanja sprovedenog u junu tekuće godine, u okviru master rada autorke.

Primarni cilj ovog istraživanja bio je da se ispita da li postoje efekti bavljenja psihoterapijom na različite segmente privatnog života iskusnijih (više od 10 godina iskustva u praksi) i manje iskusnih psihoterapeuta (manje od 10 godina), dok je sekundarni cilj bio ispitivanje latentne strukture upitnika kreiranog za potrebe ovog istraživanja. Upitnik sadrži 25 ajtema, grupisanih u 5 grupa pitanja: 1) sagorevanje, 2) lični razvoj, 3) partnerski odnosi, 4) prijateljski odnosi i 5) profesionalni razvoj. Ispitanici su odgovore na pitanja davali na petostepenoj skali Likertovog tipa. U ovom istraživanju učestvovalo je ukupno 150 ispitanika (125 žena i 25 muškaraca) prosečne starosti 44 godine (Min = 28; Max = 70). Rezultati prve statističke analize (ispitivanje latentne strukture upitnika kreiranog za potrebe ovog istraživanja) sugerisali su da je ekstrahovano 5 faktora, koji odgovaraju teorijskoj pretpostavci na kojoj je baziran upitnik. Rezultati multivarijacione analize varijanse (MANOVA) sugerisali su da postoje različiti efekti bavljenja psihoterapijom kod osoba sa različitim profesionalnim iskustvom. Kod iskusnijih psihoterapeuta primetni su viši skorovi na supskalama Partnerski odnosi i Profesionalni razvoj, što reprezentuje postojanje većeg zadovoljstva u ovim segmentima privatnog života (ovo insinuiira prenos pozitivnih obrazaca ponašanja sa posla na privatni život). Kod manje iskusnih psihoterapeuta prisutni su viši skorovi na Prijateljski odnosi, Lični razvoj i Sagorevanje.

Ovakvi rezultati mogu biti indikator toga da postoji bolji balans u ovim segmentima života kod manje iskusnih psihoterapeuta, u svim aspektima osim Sagorevanja. Zabeleženi viši skorovi na ovoj supskali sugerišu ipak da su manje iskusni psihoterapeuti možda manje iskusni u balansu prenosa stresa sa poslovnog na privatne aspekte života.

Ključne reči: psihoterapija, psihoterapeuti, privatni život, kvantitativno istraživanje

HRONIČNI UMOR – HRONIČNI PROBLEM?

dr Dejan Mihajlović, Ana Radovanović*,
Mirjana Virijević*, Maja Jarčević**

Medicinski fakultet Priština sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici*,
Zdravstveni centar Kosovska Mitrovica

USMENO SAOPŠTENJE

Uvod: Ono što posebno zabrinjava svet godinu i po dana od početka pandemije su posledice koje je ovaj virus ostavio na fizičko i psihičko zdravlje ljudi. Post-covid sindrom definisan je upornim kliničkim znacima i simptomima koji se javljaju nakon virusne infekcije, traju duže od dvanaest nedelja i za sada se ne mogu objasniti alternativnom dijagnozom. Jedan od simptoma post-covid sindroma je hronični umor.

Cilj rada: Ispitati učestalost pojave hroničnog umora nakon preležane Covid-19 infekcije i njegov uticaj na zdravlje i funkcionisanje pacijenta.

Materijal i metode: Ovom studijom preseka anketirano je 110 pacijenata koji su preležali Covid-19 infekciju 3 meseca nakon ozdravljenja, na redovnoj kontroli u Kliničko-bolničkom centru Kosovska Mitrovica. Upitnik se sastojao iz četiri dela: sociodemografski podaci, podaci o Covid-19 infekciji, upitnik o samoproceni posledica Covid-19 infekcije i DASS skale.

Rezultati: Hronični umor je osećalo čak 47% ispitanika. Sociodemografske varijable kao što su pol, mesto življenja, zanimanje, ekonomski status, pušački status, navike u vezi sa alkoholom nisu pokazale statistički značajnu povezanost sa prisustvom osećaja hroničnog umora. Hronični umor je bio statistički značajno češće povezan sa prisustvom glavobolje, bolova u mišićima, insomnijom, odsustvom sa posla i društvenih događaja, nemogućnost uživanja u hobiju kao i sa višim skorovima anksioznosti u odnosu na ispitanike koji ne osećaju hronični umor. ($p < 0.05$)

Zaključak: Hronični umor, kao posledica preležane virusne Covid-19 infekcije predstavlja ozbiljan javnozdravstveni problem koji u velikoj meri narušava život pojedinca te je u tretiranju istog potreban multidisciplinarni pristup uz nezaobilaznu psihološku podršku pacijenta.

Ključne reči: Covid-19, hronični umor, kvalitet života, anksioznost

PSIHOLOŠKE IGRE KOJE IGRAJU RODITELJI PRILIKOM RAZVODA

Ana Pajović

USMENO SAOPŠTENJE

Kada bračni ili vanbračni partneri, koji imaju zajedničku, maloletnu decu, usled različitih uzroka i povoda, odluče da se rastanu, neophodno je da naprave plan daljeg porodičnog funkcionisanja. To između ostalog podrazumeva donošenje odluka o vršenju roditeljskog prava i uređenju ličnih odnosa dece sa roditeljima. Zakon nalaže da su u donošenje i pravno regulisanje ovih odluka uključene i institucije, pre svega Centar za socijalni rad i sud. U velikom broju slučajeva, bivši supružnici su u stanju da jasno povuku granicu između pratnerske i roditeljske uloge, nastave da sarađuju na raditeljskom planu i samostalno donesu adekvatne odluke koje se tiču budućnosti dece, a institucije su tu da im pomognu da sve to formalno i pravno regulišu. Sa druge strane, postoje roditelji, čiji tipovi ličnosti (najčešće emocionalno nezreli i narcisoidni), složenost i prolongiranost partnerskog konflikta, doprinose da prilikom prekida zajednice budu do te mere ostrašćeni, da u potpunosti zanemare interes sopstvene dece. Ovi roditelji su skloni igranju različitih svesnih i nesvesnih psiholoških igara. U ovom radu biće objašnjen koncept psiholoških igara i opisane opšte karakteristike svesnih i nesvesnih psiholoških igara kao i specifične karakteristike pojedinih igara koje igraju roditelji tokom i nakon postupka Poveravanja dece po prekidu zajednice. Među njima biće tipičnih igara iz Bernove „riznice“, opisanih u ovom kontekstu, kao i novih igara koje je autorka uočila tokom svoje višegodišnje prakse u Centru za socijalni rad u Beogradu.

Ključne reči: TA, psihološke igre, razvod, roditeljstvo

NOVA COVID 19 PRAVILA – NOŠENJE MASKI I NEVERBALNA KOMUNIKACIJA U PSIHOTERAPIJSKOM RADU

Sanja Perić

USMENO SAOPŠTENJE

Prema različitim istraživanjima ustanovljeno je da je psihoterapija u sličnoj meri efikasna nezavisno da li se odvija u ordinaciji bez maske, u ordinaciji sa zaštitnom maskom za lice ili on line. Uglavnom klijenti preferiraju seanse na lokaciji i terapeuta koji nosi masku za lice. Klijenti se fokusiraju na pozitivne elemente, poput mogućnosti da uopšte prisustvuju seansi, razgovaraju sa svojim terapeutom, a ne na pitanja vezana za to da li terapeut nosi masku. Čini se da su terapeuti više zabrinuti zbog potencijalnih negativnih uticaja maski, a slično zapažanje primećuje se u pogledu obraćanja pažnje na nedostatke online seansi.

Razmatrano je prepoznavanje osnovnih emocija (sreća, tuga, ljutnja, strah, iznenađenje, gađenje) uz nošenje maske za lice.

Ključne reči: neverbalna komunikacija, facijalna ekspresija, psihoterapija, maske, COVID 19

SIMPTOMI TAIĐIN KJOFUŠA I SOCIJALNE FOBIE I NJIHOVA POVEZANOST SA IRACIONALNIM UVERENJIMA

*Tamara Petrović, Doc. dr Nikola Petrović**

Filozofski fakultet*

USMENO SAOPŠTENJE

Odnos i povezanost socijalne fobije (SP) i taidin kjofuša (TK) već decenijama pokreće naučnike ka sprovođenju istraživanja u cilju utvrđivanja i osvetljavanja njihovog međusobnog odnosa. Kako ovakav tip istraživanja nije sproveden na istočnoevropskoj populaciji, smatrali smo da je od velikog značaja da ispitamo izraženost i povezanost ovih konstrukata na uzorku studenata koji pohađaju različite fakultete u Srbiji. Pored toga, cilj je bio ispitati da li i u kojoj meri sklonost ka iracionalnim procesima razmišljanja mogu predvideti izraženost simptomatologije koja odlikuje socijalnu fobiju i taidin kjofušu. U te svrhe su korišćeni sledeći instrumenti: Skala socijalne fobije, Skala Taidin kjofuša i Upitnik iracionalnih uverenja, koji je konstruisan od strane autorke ovog rada. Opisana skala se sastojala iz dva subtesta: jedan je predstavljao alocentričnu orijentaciju u iracionalnom procesu razmišljanja različitog seta okidača povezanih sa socijalnim situacijama, dok je drugi predstavljao egocentričnu orijentaciju u istom pogledu. Uzorak je sačinjavalo 727 ispitanika, prosečnog uzrasta od 22 godine.

Rezultati dobijeni u ovoj studiji ukazuju na visoku pozitivnu korelaciju između socijalne fobije i taidin kjofuša. Faktorska analiza dva testa kojima su mereni SP i TKS pokazuje da je prvim faktorom objašnjeno preko 50% varijanse na oba testa pojedinačno, a kvalitativnom analizom ekstrakovanih faktora uočeno je da među njima postoji značajna sličnost. Hijerarhijska linearna regresija je ukazala na to da rezultati sa upitnika kojima se meri stepen iracionalnosti oba tipa, statistički značajno predviđa i TKS i SP.

Kako je i pretpostavljeno, iracionalna uverenja koja su egocentrično orijentisana nešto bolje predviđaju SP u odnosu na iracionalna uverenja koja su alocentričnog tipa. Međutim, iako je suprotan nalaz bio očekivan kada je u pitanju predviđanje TKS, ova hipoteza nije potvrđena, te iracionalna uverenja egocentričnog tipa takođe nešto bolje predviđaju TKS spram alocentrično orijentisanih. Ovakvi rezultati nisu kompromitovani uvođenjem socioekonomskog statusa i pola kao potencijalno konfundirajućih varijabli. Opisani nalazi upućuju na značaj daljeg proučavanja oba tipa socijalne fobije, potrebi za njihovim boljim prepoznavanjem i većom vidljivošću, kao i potencijalnih dobrobiti u korišćenju Racionalno-emotivno bihejvioralne terapije u njihovoj konceptualizaciji i tretmanu.

Ključne reči: socijalna fobija, taidin kjofušo, iracionalna uverenja, kultura

SAVREMENI TRENDOWI U PSIHOTERAPIJI I MOBILNE APLIKACIJE

Žarko Petrović

Kabinet Agora - psihoterapijski kabinet

USMENO SAOPŠTENJE

Klasična psihoterapijska praksa se suočava sa neminovnom i fundamentalnom promenom u načinu komunikacije između terapeuta i klijenta. Zahtevi klijenata, užurban način života, upotreba novih tehnologija i trenutno prisutna pandemija nameću da se psihoterapijski proces preseli na polje interneta, tet-a-tet dobija novu formu virtuelne komunikacije. Mobilne aplikacije dobijaju sve više značaja kao pomoćno sredstvo i radni alat u samom procesu psihoterapije. Zbog toga se nameće potreba da se postojeće tehnike adaptiraju za mobilne aplikacije. U prezentaciji će biti izložene dve postojeće tehnike, tehinka vežba disanja i progresivna mišićna relaksacija. Izložiće se dosadašnji rezultati, efikasnost i izazovi. Takođe će se predstaviti nova aplikacija koja će biti dostupna početkom 2022. godine i koja bi u svojoj završnoj formi trebalo da sadrži oko 80 bihejvioralno-kognitivnih tehnika i obuhvatala bi skoro sve glavne neurotske poremećaje.

Ključne reči: kognitivno bihejvioralne tehnike, mobilna aplikacija, savremeni trendovi, online psihoterapija

SNAŽNA VEZA IZMEĐU SRCA I MOZGA

Dr med. Andrej Prošev

Županijska bolnica Čakovec

USMENO SAOPŠTENJE

Ni jedan drugi organ ljudskom životu nije toliko obuhvaćen metaforom i značenjem kao ljudsko srce. Kroz tijek povijesti srce je bilo simbol naših emocionalnih života, mnogi su ga smatrali sjedištem duše i skladištem emocija. Ali koje su to veze? Je li ta veza stvarna ili samo metaforička? Emocije mogu imati i imaju izravan tjelesni učinak na ljudsko srce. Danas znamo da srce nije izvor ljubavi ni ostalih emocija, ali ipak sve više dolazimo do saznanja kako postoji vrlo bliska veza između srca i emocija. Današnja medicina nastavlja konceptualizirati srce kao stroj ali moguće je da se približavamo granici onoga što znanstvena medicina može učiniti da zaustavi srčane bolesti. U tom procesu srce se promijenilo, iz gotovo nadnaravnog predmeta uronjenog u metaforu i značenja, u stroj kojim se može upravljati i rukovati. Takvim rukovanjima i manipulacijama moramo pridružiti posvećivanje pažnje emocionalnom životu i postati svjesni snage i važnosti emocija kada brinemo o našim srcima. Tijekom rada sa srčanim pacijentima na internističkom odjelu kao konzilijarni psihijatar, ovdje želim podijeliti svoja zapažanja koja sam stekao tijekom pandemije.

Ključne reči: srce, mozak, emocije

UTICAJ KULTURE I KULTUROLOŠKOG RODITELJA NA RODNO SKRIPTIRANJE

Emilija Rabrenović

Telenor Crna Gora

USMENO SAOPŠTENJE

Skript (scenario) predstavlja jedan od temeljnih koncepata transakcione analize. Prema teoriji životnog skripta, životni scenario počinje da se stvara u djetinjstvu i, tokom odrastanja, prolazi kroz niz adaptacija. U pitanju je specifičan plan za život, koji ima svoj početak, sredinu i kraj. Teorija životnog skripta tvrdi da čovjekova sudbina, njegovo dostojanstvo ili degradacija, zavise od djeteta ne starijeg od šest, a najčešće ni od tri godine.

U radu sa klijentima, analiza životnog skripta nužno obuhvata sagledavanje roditeljskog uticaja i poruka koje šalju. Međutim, na formiranje skripta utiču i brojni drugi faktori, a jedan od njih, često zanemaren u analizi, jeste – kultura.

Kultura se, prije svega, prenosi kroz naše porodice, a kasnije i kroz institucije kao što su škole, crkve, radna mjesta, mediji i druge. Budući da su i sami dio kulture, roditelji kulturološke obrasce prenose putem različitih tipova skriptnih poruka. Kulturološka ličnost nalazi se unutar svake osobe, odnosno u njenom dijelu koji nazivamo Kulturološki Roditelj.

Tema ovog rada odnosi se na uticaj koji Kulturološki Roditelj unutar svakog od nas ima na formiranje rodničkih uloga i identiteta muškaraca i žena. Ophođenje prema ženama kao inferiornim i stvorenim da zadovolje potrebe muškaraca i društva, zajedno sa običajima, stavovima i osjećanjima koji podupiru takva uvjerenja, čine Kulturnog Roditelja patrijarhata. U mnogim kulturama žene su poistovjećene sa predstavama o majci i supruzi, što ih ograničava primarno na zadatke brige o drugima i podizanja djece.

Muškarci i žene socijalizovani su tako da razvijaju određene dje-love svoje ličnosti, a da suzbijaju razvoj nekih drugih. Takvo progra-miranje promoviše predodređene i ponavljajuće načine ponašanja u životu. Taj banalni, rodno određeni skript utiče na gotovo svaku sfe-ru našeg svakodnevnog života.

U radu su prikazani neki od tipičnih banalnih skriptova koji su, kroz kulturu i njene „prenosioce” – porodicu i institucije, namijenje-ni ženama.

Ključne reči: transakciona analiza, životni skript, rodne uloge

TERAPEUT KAO UNUTRAŠNJI GLAS KLIJENTA

Uroš Rajaković

Centar Krugovi

USMENO SAOPŠTENJE

Jasna je i dobro poznata distinkcija između unutrašnjih delova ličnosti, ego stanja, koja dolazi iz teorije Transakcione analize. Vrsta poruka koje klijent upućuje sebi kreću se od podržavajućih do kritikujućih. Psihoterapijski rad, pre svega kroz prožimajući odnos klijenta i terapeuta, pogoduje snižavanju kritikujućih i osnaživanju podržavajućih poruka. Klijent je pozvan da u tom odnosu nauči nove načine kako bi izmenio stare, štetne obrasce. U praksi se često od klijenta može čuti kako su u određenim situacijama iskusili doživljaj unutrašnjeg terapeuta, zapravo pozitivnog Negujućeg Roditelja, koga nisu do tada imali ili makar ne u meri koja bi im bila dovoljna da se efikasno neutralizuju i preplave poruke koje dolaze iz negativnog Kritikujućeg Roditelja. Različiti psihoterapijski pravci sagledavaju istu stvar na slične načine koristeći brojne tehnike da se ova promena ubrza i pospeši. Takođe, primenjuju se upitnici i testovi koji služe u proceni stanja unutrašnjih delova i njihovom međusobnom interakcijom.

Ključne reči: unutrašnji glas, terapeut, klijent, odnos, psihoterapija

PRIMENA OSNOVNIH ZNANJA IZ RE&KBT-a U EDUKACIJI NASTAVNIKA ZA PRUŽANJE INDIVIDUALNE PODRŠKE DECI I MLADIMA SA EMOTIVNIM PROBLEMIMA I PROBLEMIMA U PONAŠANJU U OSNOVNIM, SREDNjim ŠKOLAMA I DOMOVIMA UČENIKA

Brankica Ristić, Nevenka Jovanović†*
Savetovalište "Ansible"* Četvrta beogradska gimnazija†

USMENO SAOPŠTENJE

Rad "Podrška učenicima sa problemima u školi i domu učenika i njihovim roditeljima" osmišljen je na principima RE&KBT-a i odvija se preko Moodle platforme u organizaciji Obrazovno kreativnog centra iz Bora. Tokom poslednje tri godine realizovan je 17 puta. Ovu obuku u trajanju od pet sedmica (36 sati efektivnog rada) uspešno je završilo 568 prosvetnih radnika zaposlenih u školama i domovima učenika.

Cilj obuke je unapređivanje profesionalnih kompetencija za individualizovani pristup u pružanju podrške deci i mladima koji imaju izražene emotivne probleme.

Očekivani ishodi obuke su: prosvetni radnici prepoznaju učenike koji imaju emotivne probleme i probleme u ponašanju, identifikuju razloge njihovog podbacivanja u školskom postignuću, pružaju im individualnu podršku, preventivno deluju i podstiču roditelje na saradnju. Učesnici u svakoj nedelji rade zadatke simulativnog tipa kojima se proverava stepen stečenih znanja i veština i koji se po unapred definisanim kriterijumima ocenjuju. Na kraju svake nedelje rade i test znanja.

U poslednjoj sedmici imaju zadatak da osmisle Individualni plan podrške učeniku koji se realizuje u ustanovi i koji predstavlja uvid u stečena znanja na seminaru.

Sadržaji seminara: psihološki razvoj dece i mladih i mentalno zdravlje, greške u mišljenju, zdrave i nezdrave emocije, ABC model emocionalnog problema, deca i mladi sa problemima anksioznosti, niskog samopouzdanja i depresivnog raspoloženja, uzroci agresivnog i prkosnog ponašanja kod učenika, delotvorni načini rada sa roditeljima učenika sa internalizovanim i eksternalizovanim problemima, preventivne aktivnosti sa decom i mladima u cilju unapređenja mentalnog zdravlja, izrada pedagoškog profila i individualnog plana podrške. Evaluacija učesnika seminara, povratne informacije autor-kama i procena kvaliteta radova, govore u prilog tome da je bavljenje pitanjima mentalnog zdravlja u obrazovnom sistemu izuzetno korisno, a posebno zbog novih standarda kvaliteta rada ustanova, koje zahtevaju kompleksnija znanja prosvetnih radnika u vezi sa individualizovnom podrškom deci i mladima sa različitim problemima.

Ključne reči: RE&KBT, prevencija, prosveta, podrška, deca, mladi

RETROFLEKSIJA KAO KREATIVNA ADAPTACIJA I COVID PANDEMIJA – GEŠTALT PERSPEKTIVA

Ivana Ružička, Marija Asanović†*

Centar Sada i Ovde*, Centar Enso†

USMENO SAOPŠTENJE

U ovom izlaganju imamo želju da pričamo o nastanku i prirodi retrofleksije. Kako se ona doživljava lično i u terapijskom radu, ali i kako ona izgleda u kontekstu COVID pandemije, koja na neki način donosi upravo zaustavljanje i prekidanje naših impulsa, zatvaranjem (lock down), epidemijskim merama i strahom od bolesti.

Šta je retrofleksija? To je način bivanja u kome osoba zaustavlja impulse, potrebe, pokrete koji su namenjeni sredini i okreće ih ka sebi. Energija se u nama mobilise, uzbuđenje raste kako bismo stupili u kontakt sa sredinom, ali pred sam kontakt, ona se zaustavlja i ostaje u nama.

U telu, retrofleksija se vidi kroz plitko disanje, ograničene, sputane pokrete, mišićnu tenziju, a njen ekstremni oblik može biti i samopovređivanje.

Ako je mehanizam odbrane, ona je šema, nemamo izbor, tj. verujemo da moramo tako da reagujemo.

Ako je retrofleksija izbor, posmatramo je kao kreativnu adaptaciju na sredinu, na primer, neću pokazati da sam ljuta na šefa, ako nisam spremna na posledice.

Ono što nam retrofleksija donosi jeste jedno zaustavljanje, introspekciju, susret sa sobom. Upravo nas je na ovo, između ostalog, primorala pandemija. Nekim ljudima to je došlo kao sasvim prirodan i željen način bivanja, a drugima frustracija i izvor anksioznosti.

Ključne reči: geštalt, retrofleksija, COVID

SISTEMSKI PRISTUP U RADU SA KLIJENTOM U PRODUŽENOM TUGOVANJU

Marija Strenka Radovanović

USMENO SAOPŠTENJE

Rad se bazira na višegodišnjem radu s klijentom koji se suočavao s gubitkom bliskih članova porodice u kratkom vremenskom periodu. Terapeut je sistemskim pristupom radio više s pojedincem, kako bi se promenili obrasci ponašanja porodičnog sistema. Prikazani su odnosi kroz hipoteze, radne i završne, kako bi se pronašao adekvatan pristup klijentu.

Poseban deo se bavi transferom i kontratrasferom između terapeuta i klijenta, s osvrtom na promene koje se dešavaju u terapeutu

Ključne reči: porodica, gubitak, smrt, bol, griža savesti, tuga

MEDIJSKI PRIKAZ MENTALNOG ZDRAVLJA I COVID19 U KONTEKSTU RE&KBT-A I KULTIVACIONE TEORIJE

Brankica Ristić, dr Milica Ristić†, Maša Sekulić‡*

Savetovalište ANSIBLE*, Ordinacija POLIMEDIC†,

Savetovalište SEKULIĆ‡

Rad je baziran na RE&KBT-u i Kultivacionoj teoriji, po kojoj izloženost medijskim porukama sa katastrofičnim sadržajima negativno utiče na stavove, ponašanja i zdravlje pojedinca i društva. **Hipoteza:** broj tema sa prizvukom katastrofiziranja i pseudonauke u medijima u Srbiji učestaliji je u odnosu na broj tema koje su naučno zasnovane i koje osnažuju.

Cilj: analizom sadržaja ispitati učestalost tema (naslovi, podnaslovi i slike) vezanih za: Covid-19 i mentalno zdravlje, na 12 najposećenijih internet portala (Alexa rang, posete iz Srbije), u jutarnjem periodu na hompejđu i u večernjem periodu u rubrici najčitanije vesti. Od prvobitnog plana da se sadržaji analiziraju dve sedmice, ostalo se nakon prve, zbog nezdravog sadržaja koji je negativno uticao na psihofizičko zdravlje autorki. Tokom sedam dana identifikovano je 1504 tema vezano za Covid-19 i 362 vezanih za mentalno zdravlje (teme o homicidu nisu uključene).

Utvrđeno je da u izveštvanju povodom COVID-19 značajno više ima tema katastrofiziranja i pseudonauke 961 (63,9%), dok broj osnažujućih i naučno zasnovanih tema iznosi 252 (16,8%). U prvu kategoriju vezano za vesti o mentalnom zdravlju svrstano je 228 (62,9%) tema, a u drugu 87 (24,0%). Pored toga, konstatovano je da se svakodnevno krše prava ljudi ili pacijenata na privatnost, čak i od strane stručnjaka; da se vizuelno naglašava katastrofizirajuća terminologija: užasno, alarmantno, smrt, propast, katastrofa, crni dani i slično, kao i da se na jednom portalu u istom danu objavljuju kontradiktorne informacije.

Sve navedeno, po teoriji RE&KBT-a povećava verovatnoću nastanka i razvoj anksiozno-depresivnih simptoma, a po kultivacionoj teoriji neadaptibilne reakcije na društvene okolnosti. Stav autorki je da je od izuzetne važnosti za psihofizičko zdravlje pojedinca da se o mentalnom zdravlju i COVID-19 izveštava racionalno i osnažujuće na bazi naučno proverenih podataka. Pored toga, da medicinska, psihijatrijska, psihološka i psihoterapijska udruženja i komore dosledno reaguju kada se u medijima iznose neistine, kada se čitaoci zastrašuju i kada se krše ljudska i građanska prava korisnika lekarskih, psihijatrijskih i psihoterapijskih usluga.

Ključne reči: kultivaciona teorija, RE&KBT modalitet, medijski prikaz, Covid-19, mentalno zdravlje

SAVETOVANJE U JEDNOJ SEANSI

Jelena Zivlak,

Fakultet tehničkih nauka Novi Sad

USMENO SAOPŠTENJE

S obzirom na to da su rezultati nekih istraživanja ukazali na to da je najčešći broj seansi u javnom I neprofitnom sektoru jedan (Brown & Jones, 2005), i da je između 70% i 80% klijenata izvestilo da su zadovoljni tom seansom (Hoyt & Talmon, 2014), očigledno je da postoji potreba da se, pored redovnog savetovanja I psihoterapije, ponudi I savetovanje u jednoj seansi, s idejom da se klijentima stavi na raspolaganje pomoć kada im je potrebna, a nekada je dostupna, i da se skrate liste čekanja. Uzima se u obzir i to da se psihoterapeuti i klijenti ne slažu uvek oko toga koliko je psihološke pomoći potrebno klijentu (Maluccio, 1979) i da je klijent taj koji češće određuje trajanje savetovanja, time što odlučuje da dolazi na seanse.

Savetovanje u jednoj seansi može se definisati kao “svrsishodan poduhvat prilikom kojeg se savetnik I klijent sastaju sa idejom da jedna seansa može biti dovoljna, ali i sa razumevanjem da će više seansi biti dostupno” (Dryden, 2020: 7). Pošto se radi o načinu razmišljanja, savetovanje u jednoj seansi mogu sprovoditi psihoterapeuti iz različitih modaliteta. Principi savetovanja u jednoj seansi su: korišćenje moći sadašnjeg trenutka; ideja da čak I kratak susret može biti terapijski; shvatanje da je priroda savetovanja takva da se može produžiti; uzimanje u obzir spremnosti klijenta za promenu I korišćenje te spremnosti; focus na snage klijenta; uvažavanje eksternih faktora klijenta I shvatanje da mogu biti jednako važni kao I interni faktori; recipročnost koja postoji između savetnika I klijenta što se tiče otvorenosti I davanja povratnih informacija. Pored navedenog, navešćemo I indikacije I kontraindikacije za savetovanje u jednoj seansi, kao I njegove faze I kratko ćemo se osvrnuti

na dosadašnje studije koje su se bavile efektivnošću savetovanja u jednoj seansi.

Ključne reči: kratke intervencije, jedna sesija, fokusna rešenja

ČOVEK DANAŠNJICE IZMEĐU UTOPIJSKE NAIVNOSTI I DISTOPIJSKE PARANOIDNOSTI – „SPASAVATI NORMALNO“

Željko Vilotijević, Radmila Turalić*,
dr Matej Vilotijević†, Milica Juga‡*

SBPB „Dr Slavoljub Bakalović“ – Vršac*

lekar na stažu† SB za plućne bolesti „Dr Budislav Babić“ - Bela Crkva‡

USMENO SAOPŠTENJE

„Kada se priđe dovoljno blizu, niko od nas nije sasvim normalan“ (Pablo Pikaso). Hakslijev „Vrli novi svet“ (1932.g.) daje utopijsku viziju stvaranja novog društva kroz razvoj reproduktivne tehnologije i učenja u snu. Nasuprot, Orvel nam daje distopijsku viziju budućnosti („1984.“) sa totalitarnom društvenom kontrolom (1949.g.). I baš od sredine 20. veka ubrzano se menjaju kulturološke i civilizacijske paradigme, sistematski se ugrožavaju porodica i tradicionalne vrednosti čovečanstva, a psihijatrija i psihologija u tom procesu igraju istaknutu ulogu. „Eksperimenti“ o ljudskoj seksualnosti, koje je pedesetih godina 20. veka sprovodio jedan stručnjak za insekte, doveli su do promene odnosa psihijatrijske struke prema homoseksualnosti. Usledila je DSM-5 redefinicija pedofilije kao seksualne orijentacije (umesto parafilije), najavljuje se izmeštanje transseksualizma iz grupe psihijatrijskih poremećaja, medicina se bavi „unapređenjem zdravlja“ sa transhumanističkom agendom u pozadini: čovek, kao biće, samim rođenjem nije „dovoljno zdrav“ pa ga treba unaprediti

inovativnim tehnologijama (na pr. ugrađivanjem čipova u mozak). Najavljuje se „zatamnjenje Sunca“ prekrivanjem neba prahom od krede zbog kontrole klimatskih promena.

Na društvenim mrežama se širi ideja da je Zemlja ravna ploča, primećuju se čudni avionski tragovi na nebu osumnjičeni za ekološki terorizam, iščekuju se zvanični izveštaji o susretima sa vanzemalcima, vodi se bitka između „pro-vaksera“ i „anti-vaksera“ u vezi sa tekućom pandemijom korone a SAD i Kina se međusobno sumnjiče za namerno izazivanje planetarne zdravstvene krize... U opštoj društvenoj konfuziji skovan je termin „teoretičar zavere“. Da li nam ponovo sledi podela ljudi iz vremena antipsihijatrije na paranoidne i naivne, ili je došlo vreme postnormalnosti i posthumanih bića, ili, zapravo, klizimo u sveopštu psihijatrizaciju (medikalizaciju) društva spuštanjem dijagnostičkog praga jednog broja poremećaja?!? Čime bi trebalo da se bavi psihoterapija u ovakvoj situaciji?!? Da li je A.Frensis (glavni arhitekta DSM-4) u pravu kada upozorava: „Spasavati normalno“ jer će „biti teško ostati normalan kada psihijatri i kl.psiholozi počnu da u praksi primenjuju dijagnostičke odredbe“ DSM-5?!? (D.Kecmanović, Metapsihijatrija)

Ključne reči: Distopija/utopija, teorije zavere, psihijatrizacija društva, normalnost

UTICAJ KORONA-PANDEMIJE NA DINAMIKU VELIKE GRUPE DNEVNE BOLNICE (DB) U VRŠCU

Željko Vilotijević, Radmila Turalić*, Milica Jugat*

SBPB „Dr Slavoljub Bakalović“ – Vršac*

SB za plućne bolesti „Dr Budislav Babić“ - Bela Crkva†

USMENO SAOPŠTENJE

„Proглаšenje pandemije odrazilo se na funkcionisanje celokupnog zdravstvenog sistema. Činjenica da pacijenti svakodnevno dolaze u DB od kuće donosi posebne epidemiološke rizike. Rad DB je morao da se redovno prilagođava zahtevima koje je postavljao krizni štab tako da je prošao kroz više faza: obustavljanje grupnih terapija (velika grupa u DB i tri male grupe koje su funkcionisale u dispanzerskom režimu), organizovanje individualnih terapija, otpuštanje pacijenata sa uvođenjem karantina u maju 2020.g. (tada 28 pacijenata: 4/5 afektivnih, ostalo: shizofrenije, somatoformni i psiho-organski). Otpušteni su u dovoljno dobrom psihičkom stanju, nije bilo potrebe da se neko zadrži na stacionarnom lečenju a DB je bila dostupna putem telefona. Kada su ponovo započeli prijemi ograničenje je bilo do 50% kapaciteta DB. Grupni rad je prolazio kroz različite faze: podela u dve male grupe različitim danima, zatim srednja grupa na otvorenom prostoru (zatvorenom kada su radile škole), da bi tokom leta 2021.g. ponovo bila formirana velika grupa u punom kapacitetu koja se uglavnom održavala na otvorenom prostoru. Bez obzira na dijagnozu svi pacijenti su učesnici velike grupe poluotvorenog tipa koja se održava dva puta dnevno, sazrela tokom 20 godina funkcionisanja u specifičnim okolnostima (rad unutar državne institucije, sprovođenje dijagnostičkih procedura, psihoedukacije, psihofarmakoterapije, očekivanje da lečenje bude vremenski ograničeno a da postigne terapijski učinak) što upućuje na integrativni/eklektički terapijski pristup.

Uloga terapeuta neminovno oscilira između pozicija vođe i voditelja, a grupni proces između težišta na grupni analitički proces i analize pojedinca u grupi, pri čemu se koriste postavke TA, REBT i egzistencijalističkih koncepcija, pre svega duhovnog egzistencijalizma. Zaključak: pacijenti nisu zadovoljni iznuđenim podelama grupe na dva dela, traže rad u velikoj grupi, maske ometaju terapijski proces više nego „socijalna distanca“, grupa je značajna u terapiji različitih poremećaja, posebno kod „teških pacijenata“: istorija suicidalnih pokušaja, smrt bliskih osoba, iskustvo boravka na ratu, torture u zarobljeništvu, afektivni poremećaji...

Ključne reči: velika grupa, teški pacijenti, pandemija, prilagođavanje

PSIHOLOZI NA PRVOJ LINIJI FRONTA TOKOM PANDEMIJE IZAZVANE KORONAVIRUSOM SARS-COV-2

Andrijana Vlačić

Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Odeljenje za razvoj psihološke delatnosti

USMENO SAOPŠTENJE

Postojeća istraživanja pokazuju da je pandemija izazvana koronavirusom SARS-COV-2 ostavila veliki trag, kako na fizičko tako i na mentalno zdravlje celog čovečanstva. Kod hospitalizovanih bolesnika obolelih od Covid-19 mogu biti izraženi simptomi anksioznosti, depresije, posttraumatskog stresnog poremećaja i drugih neuropsihijatrijskih sindroma. Od samog početka pandemije, u pojedinim kovid bolnicama psiholozi su zajedno sa medicinskim osobljem bili angažovani na prvoj liniji fronta. Njihov rad je podrazumevao neposredan kontakt sa obolelima unutar „crvene zone“, na odeljenju infektivnog i intenzivnog lečenja, telefonske razgovore sa obolelima iz „zelene zone“, kao i pružanje podrške medicinskom osoblju. Težišna uloga psihologa je procena psihološkog stanja i pružanje pomoći putem individualnih i grupnih razgovora sa obolelima, ali i sa zdravstvenim radnicima. Takođe, u cilju sprečavanja sindroma sagorevanja u uslovima aktuelne krize, u saradnji sa rukovodstvom i medicinskim osobljem kovid bolnica, psiholozi imaju značajnu ulogu u predlaganju mera za zaštitu mentalnog zdravlja medicinskog i nemedicinskog osoblja. Prezentovanje iskustava i načina rada psihologa angažovanih u kovid bolnicama predstavlja cilj ovog rada. Biće predstavljene psihološke intervencije primenjene u radu sa obolelima od Covid-19 u odnosu na težinu kliničke slike bolesti, aktuelni psihički status i specifične situacione činioce. Takođe, biće opisan i način saradnje sa osobljem angažovanim u kovid bolnicama u cilju pružanja psihološke pomoći.

Ključne reči: koronavirus, pandemija, Covid-19, psihološka podrška

MENTALNO ZDRAVLJE U DOBA KORONE

Zoran Vojić

Moderna Medicina, Beograd

USMENO SAOPŠTENJE

Pandemija kovida 19 zahvatila je ceo svet, pa i našu zemlju i donela je brojne probleme u domenu mentalnog zdravlja svih kategorija našeg stanovništva, na planu funkcionisanja pojedinaca, porodica i celog društva. Iznenadna pojava virulentnog virusa korone sa brzim širenjem i pojavom velikog broja, više hiljada obolelih u jednom danu, dovode do popune bolničkih odeljenja, pa bolesnici od drugih, teških bolesti, pate, jer su pomereni da čekaju bolje dane za svoje kvalitetnije lečenje, što je praćeno strahovima i neizvesnošću, kada će to biti.

Uočava se da je prisutno vrlo često širenje informacija, pa i polu-informacija ili dezinformacija o Kovidu19, preko sredstava javnog informisanja, tv stanica društvenih mreža na internet, novina, časopisa, tako da su građani preplavljeni time. Stvorena je opšta kofuzija i time što vrhunski stručnjaci medicine javno se konfrontiraju i upućuju građanima dijametralno suprotne poruke kako da se ponašaju u teškim uslovima ove pandemije. Naši građani svojim nedovoljnim znanjem iz zdravstvene kulture, svojim zdravim razumom nisu u stanju da pravilno razluče bitno od nebitnog i da preduzmu prave mere zaštite svoga mentalnog i telesnog zdravlja. Većina ljudi su ambivalentni, uplašeni, usporeni zabrinuti, u stanjima iščekivanja šta će se dešavati u bliskoj i daljoj budućnosti. Posebno nepovoljan uticaj na psihi i ponašanje ljudi imaju poruke u dnevnim novinama .."Lekari upozoravaju da je širenje epidemije korone alarmantno, da smo po širenju te bolesti na prvom mestu u Evropi, a na četvrtom mestu u svetu...sa najavom i zahtevima za zatvaranjem svega" Ovakve i slične poruke deluju jako stresogeno izazivaju sve pojavne oblike straha i anksioznosti, strahove od nepoznatog, od bolesti i najteže strahove od smrti.

To sve obara imuni sistem građana, te pogoduje pojavi većeg broja obolelih od korone u našem društvu, i ugrožavanju mentalnog i telesnog zdravlja našeg celokupnog stanovništva. Potrebno je naglasiti da je mentalno zdravlje obolelih od duševnih bolesti, koji žive u zajednici, veoma ugroženo, promenljivo sa velikim osećanjem patnji. Malo je podrške i razumevanja od strane drugih ili bliskih, koji su to dužni da čine. Usamljenost i monotonija življenja dominiraju.

U ovoj ozbiljnoj društvenoj krizi izazvanoj pojavom korone očigledno je potrebno prisetiti se pozitivnih iskustava naših stručnjaka, koji su prethodnih više decenija radili na edukaciji stanovništva i zdravstvenih radnika za tretman, ali posebno na očuvanju i unapređenju mentalnog i telesnog zdravlja u uslovima vanrednih kriza i ratnih dejstava. Sve je to stvoreno na bazi principa primarne prevencije savremene sociodinamičke psihijatrije. Verovatno je neophodno, u skladu sa postojećim uslovima, stvarati novu strategiju zaštite zdravlja u vanrednim uslovima.

Ključne reči: mentalno zdravlje, korona ili kovid 19, pandemija, prevencija, edukacija

Poster prezentacije

VRILI NOVI SVET: ISKUSTVA PREKO ŽICE POSMATRANA KROZ PRIZMU TRI RAZLIČITE ULOGE

Katarina Arizanović Milošević

Antropološki kolaži

POSTER

Svedoci smo svakodnevnih promena koje pandemija iznedrava i adaptacije psihoterapijske struke koja je od živog kontakta premeštena u virtuelni prostor. Razvoj tehnologije nam je ipak omogućio susret, razmenu misli, osećanja i iskustava.

Edukantkinja sam psihodrame na Institutu za psihodramu i jasno je da je online rad omogućio da se edukacija nastavi u vreme pandemije i to je svakako jedan od benefita ovakvog načina rada.

Takođe, članica sam tima “Antropoloških kolaža” koji od septembra 2020. godine organizuje i vodi sociodramske radionice pod supervizijom. Lična iskustva klijentkinje i edukantkinje u online prostoru izazvala su ponekad osećaj distance od drugih virtuelno prisutnih u grupnoj situaciji, nekada je nedostajalo zagrevanje koje je prethodilo svakom odlasku na edukaciju ili obeležavalo odlazak na superviziju: pogled na ljude na ulici, okolni mirisi, miris lifta koji evocira uspomene na sam početak edukacije i tu je kao podsetnik odakle sam krenula..., ali uopšteno govoreći, i edukacija i supervizija sociodrame se odvijala i i omogućila nova i važna iskustva.

Iskustvo klijentkinje u virtuelnoj psihodramskoj grupi donelo je različite posledice: interakcija između članova je izostala, ali i blizina dubla i “magični krug” nakon rada, u fazi sharing-a.

Usložnjavanje nastaje kada se opštim “gubicima” doda i moj lični otpor ka radu online ali se takođe otvorilo i jedno polje za rad - koliko sam spremna da prihvatim realnost u kojoj živim, koliko sam fleksibilna, koliki su mi kapaciteti za toleranciju frustracije, ali i pitanje “predavanja odnosu”.

Koliko mi je virtuelni prostor obezbedio “siguran plato” za beg od bola, nedeljenje sadržaja jer “to ću u prostoru” i konstantnu igru između tu sam, i daleko sam?!

Najzad, pozvala bih na promišljanje - promenljivi svet u kojem živimo, rastrzan pandemijom, utiče na život i rad i psihoterapeuta/kinja i klijenata/kinja, ali zapitajmo se da li nas poziva na kreativnost i akcentuje naše sposobnosti da se izborimo sa promenama u svetu?

Ključne reči: psihodrama, *online*, iskustvo, kreativnost

ULOGA TRANSAKCIONE ANALIZE U RAZVOJU ASERTIVNOSTI I TIMSKOG RADA KOD KLIJENATA

Katarina Jakovljević

POSTER

Uvod: U ustavu Svetske zdravstvene organizacije, zdravlje se definiše kao stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti i oronulosti. Koncept mentalnog zdravlja se još definiše kao sposobnost uspostavljenja harmoničnih odnosa sa drugim ljudima. Kvalitet odnosa sa drugima umnogome zavisi od komunikacionih veština i u tom smislu asertivna komunikacija je sve popularnija kod nas, međutim iako se stiče utisak da se dosta priča o njoj, često joj se pristupa otpisujući dimenziju u odnosu na druge, čime se stvaraju uslovi za njeno nepravilno korišćenje. Mnogi stručnjaci za mentalno zdravlje kada se bave problemima niskog samopouzdanja, socijalnom anksioznošću, problemima u interpersonalnom funkcionisanju implementirali su u svoju praksu razvijanje veština asertivnosti.

Cilj ovog rada je da približi asertivnost i TA koncepte i da kroz poznate sisteme konceptualizuje ponašanje i uzme u obzir kontekst, čime bi se smanjila mogućnost uopštavanja i upadanja u zamku univerzalnosti.

Na individualnom nivou za pravilno razumevanje asertivnosti potrebna je emocionalna inteligencija sa upravljanjem emocijama i empatijom, koji nam pomažu da vidimo šta je nama važno i šta je drugima važno, međutim to često nije dovoljno, jer nam ne govori ko ima prednost ako postoji konflikt prava. Posebna pažnja biće usmerena na tzv. transakcione opcije koje nam daju okvir za komunikaciju koja sprečava konflikte i koja je po svojoj funkciji asertivna. Omogućava komunikaciju sa pozicije samopoštovanja i poštovanja drugih TA reč-

nikom govoreći kada komuniciramo iz pozitivnih delova ego stanja sprečavamo ulazak u igru koja u TA imaju negativnu konotaciju.

Da bismo mogli da govorimo o asertivnosti kao metodi komunikacije i o njenoj humanističkoj svrsi, odnosi među učesnicima u komunikaciji ne bi smeli da imaju asimetriju moći, gde bi se ona svela na puku formalnost ili bi joj pretio efekat agresivnosti.

Pvi deo rada odnosi se na definisanje odgovorne asertacije kojom se upućuje na odgovornost kako za svoja asertivna prava, tako i za prava drugih kroz asertivne dozvole i ovde govorimo o odgovornoj asertaciji, čiji cilj nije uspeh po svaku cenu i ekskluzivna borba za svoja prava, čime bi se podržavala konkurencija i postizanje prednosti u odnosu na druge, već timski rad, međusobna motivacija, inspiracija, podsticanje, otvorena komunikacija, uvažavanje sebe i drugih. Drugi deo rada tretira timski rad kao veštinu koja omogućava posmatranje klijenta i savetnika ili terapeuta kao tim ili jedan entitet koji ima svoje granice, strukturu i dinamiku uz ukazivanje na razliku tima i grupe. Posmatranje klijenta kao člana tima upućuje na definisanje komplementarnih uloga i vraćanje na klijentove snage, čime se stvara zajednički referentni okvir koji je definisan klijentovim ciljem koji je zapravo zajednički, jer uspeh klijenta je uspeh savetnika ili terapeuta i obrnuto.

Ovakav pristup pomaže da se održe tzv. OK životne pozicije u odnosu terapeut-klijent u čijim okvirima je asertivna komunikacija normalno prisutna. Još je obrađen koncept ugovora koji omogućava da ugovaranje bude višeslojno i višestrano.

Zaključak se odnosi na približavanje TA koncepata timskom radu i posmatranju odnosa terapeut klijent u granicama timske dinamike, gde su uloge komplementarne i postoji zajednički cilj. U okvirima ovakvog odnosa stvaraju se uslovi za razvoj odgovorne asertivnosti kao metode komunikacije.

Ključne reči: timski rad, asertivnost, komunikacija

ZBUNJEN IDENTIFIKACIONI OBRAZAC

dr Dragana D. Žorić, dr Mirjana Stefanović†*

Kutak Promena*, Dom Zdravlja Zemun†

POSTER

Rečenicu "Verujem da moj tata ima pišu, ali mama definitivno ima muda" izgovara 35-o godišnja lepa žena. Njene partnerske veze se po pravilu završavaju iako ona čezne da se veza produbi. Delimično je svesna svog stila ponašanja, ali dolazi da to istraži. Asimetrija roditeljskog odnosa je postala deo njenog repetitivnog obrasca.

Ovakva porodična shema je sve manje retkost. Retkost je da su klijenti svesni da se repetitivno ponašaju i da iz njihovog ponašanja dolazi posledica zbog koje se javljaju na terapiju. Deca iz ovakve porodične situacije imaju nejasne ego granice i nejasan identitet. Nezadovoljni su, ali bez ideje šta ne funkcioniše, i svakako bez potrebe da se diskonformiraju promenom stila života. Ako i studiraju, biraju prema: »Želim puno para da zarađujem« ili »Želim taj fakultet jer tu je puno osoba« suprotnog »pola«. Oni se dive svojim ratobornim majkama i preziru blage i odsutne očeve. Pitam se da li je to ono što blokira mladića da postane muškarac? Te majke su njihovi strateški (sa)radnici. One završavaju čak i ono što nikako ne bi trebalo, gazeći direktno ego granice svog deteta. Tako mlada osoba ne razvija svoje kapacitete promene i rešavanja izazova.

Kuda vodi ovakvo odrastanje? Da li posotoji nešto što želimo da promenimo? Kako da mladi postanu odgovorni za sosptvene živote.

Ključne reči: dominantna i netolerantna majka, bezbojni ili odsutni otac, zbunjen identifikacioni obrazac, rodne uloge, konfuzija, konfluencija-simbioza.

DA LI SRPKINJA PREFERIRA DA BUDE BOGOMOLJKA? KOLIKO MAKROODNOSI MODELUJU SRPSKU PORODICU?

Dr Dragana D. Žorić, Dr Mirjana Stefanović†*

Kutak Promena, Dom Zdravlja Zemun†*

POSTER

Mladi ljudi se sve češće javljaju na terapiju. Oni preferiraju psihoterapiju ili kombinuju sa psihofarmakoterapijom. Prilikom davanja osnovnih informacija o sebi, dobije se utisak da nešto nedostaje. Na primer: Živi u iznajmljenom stanu, radi skroman posao, studira već neko vreme. Pitam: Kako uspevate? Verujem da je iznajmljivanje stanova zahtevno? Ah, uzdahne mladi čovek i kaže da roditelji plaćaju. Razumem. Gde je to nešto što onda žulja? Znae, mama ušetava u stan i posprema. Neam svoj mir i privatnost. Oh. A tata? Tata čuti. Ne meša se. O? A da li se tata ranije čuo u drugim ili sličnim situacijama? Možda davno. Ali ne sećam se da jeste. Tata je ponekad kod kuće ili radi ili je odsutan. A kakv je očevo otac? Ne pamtim ga. A Vaši drugovi? Isto.

Radeći sa klijentima, psihoterapeut može da sazna kako neke druge sredine rešavaju svoje problematične i maladaptivne obrise. Tako je klijent pričao da su je iz problematične porodice poslali u hraniteljsku pa u dom učenika.

Ne mali broj ovakvih porodičnih odnosa, verujem, zasluuje pažnju. Pitam se da li mi želimo da podržimo razvojni koncept porodice koja se viđa u našoj sredini? Ili da preveniramo? Da li je ovo povezano sa globalnim promenama ili sa nedostatkom ego granica srpske porodice? Da li se vrednosti menjaju u neočekivanom smeru? Smatram da su socijalne i finansijske posledice ovakvih (maladaptivnih) funkcionisanja u porastu i da je interesantno eksplorisati iste.

Ključne reči: porodica, okruenje, odnos mikro-makrosistem

Sadržaj

PSIHOTERAPIJA I VRLI NOVI SVET	3
Plenarna predavanja	5
<i>Žilijeta Krivokapić: SVET SE MENJA. A PSIHOTERAPIJA?</i>	<i>7</i>
<i>Ljiljana Milivojević: VRLI NOVI SVET I PSIHOANALIZA</i>	<i>9</i>
<i>Davor Mucić: GLOBALNE SMERNICE ZA TELEPSIHIJATRIJU</i>	<i>10</i>
<i>Gordana Nikić: DOPRINOSI REBT-A RAZUMEVANJU SEKSUALNIH PROBLEMA</i>	<i>12</i>
<i>Lidija Pecotić: DOPRINOS GEŠTALT PSIHOTERAPIJE RAZVOJU SVESTI O PRISUSTVU I PAŽNJI KAO USLOVIMA RASTA ČOVEKA U SVETU.....</i>	<i>13</i>
<i>Jelena Šakotić Kurbalija: ISTRAŽIVANJA U PSIHOTERAPIJI: POTREBE, IZAZOVI I RIZICI</i>	<i>15</i>
<i>Ravi Welch: THE INCREASE OF PERSONALITY DISORDERS AND THE BREAKDOWN OF INDIVIDUAL ATTACHMENT IN THE POST-WAR SOCIALIZATION & QUOT.....</i>	<i>17</i>

Simpozijumi 19

*Snežana Milenković: INTEGRATIVNA ART PSIHOTERAPIJA
I “NOVA NORMALNOST” ZA “VRILI NOVI SVET” 21*

*Julija Vukašinović: PREVAZILAŽENJE PSIHOSOMATSKIH
TEGOBA I USPOSTAVLJANJE CELOVITOSTI UZ POMOĆ
INTEGRATIVNE ART PSIHOTERAPIJE 23*

*Marija Adžić: IZAZOVI NOVOG DOBA U
RAZVOJU DJECE 24*

*Vesna Anđelić Nikolendžić : DISTOPIJA KAO
NOVA REALNOST 26*

*Marijana Temunović: PSIHOPATOLOGIJA
”NOVE NORMALNOSTI” NA FILMU 27*

*Tijana Vuković: KOLEKTIVNA TRAUMA
NOVOG DOBA..... 28*

*Marija Radojlović: IZAZOVI “VRLOG NOVOG SVETA”
– POJAVA INFLUENSERA 29*

Milica Kusovac: SINTEZA SREĆE 31

SHEMA TERAPIJA DANAS – OVDE I SADA 32

*Tijana Mirović: SHEMA TERAPIJA – TERAPIJA ZA
„VRILI NOVI SVET“? 33*

*Vladimir Tomislav Katušić: PSIHOTERAPIJA I ETIKA
“VRLOG NOVOG SVIJETA” 34*

<i>Sandra Muratović: UTICAJ ONLINE NASTAVE NA BAZIČNE POTREBE DJECE I MLADIH TOKOM COVID-19 PANDEMIJE</i>	35
<i>Marica Stijepović: ŠEMA TERAPIJA U RADU SA MARGINALIZOVANIM GRUPAMA</i>	36
<i>Karolina Vereš, Ksenija Roganović: GRUPNA SHEMA TERAPIJA – NJENO MESTO MEĐU DRUGIM MODALITETIMA</i>	37
<i>Katarina Višić : PRIMENA SHEMA TERAPIJE U RADU SA ADOLESCENTIMA.....</i>	38
<i>Marko Tomašević: INOVACIJE U RADU SA MODOVIMA</i>	39
SIMPOZIJUM: „TRAUMA – STARE TEME, NOVI SVET“	40
<i>Vladimir Tomislav Katušić: SLOŽENI PTSP I SHEMA TERAPIJA.....</i>	41
<i>Marko Tomašević: TRAUMA I DRUŠTVO – KAKO DRUŠTVO TRAUMATIZUJE, A KAKO MOŽE DA LEČI.....</i>	42
<i>Buljan Flander: COVID 19 KRIZA - JESU LI NAM DJECA I RODITELJI TRAUMATIZIRANI.....</i>	43
<i>Biljana Ćulafić, Anesa Vilić: PRIMENA ASOCIJATIVNIH KARTICA U RADU SA (SEKSUALNOM) TRAUMOM ...</i>	44
<i>Slađana Đorđević: TELO I TRAUMA – KAKO TELO PAMTI, A KAKO LEČI?</i>	46

<i>Tamara Kopf: MEDICINSKA TRAUMA.....</i>	47
--	----

<i>Bojana Obradović: DETE U TEBI MORA DA PRONAĐE SVOJ ZAVIČAJ – TRAUMA RANJENOG ISCELITELJA.....</i>	49
--	----

Radionice 51

<i>Nevena Čalovska Hercog: LEKOVITOST REZONANACE U SYSTEMSKOJ PSIHOTERAPIJI.....</i>	52
--	----

<i>Tamara Čavić-Đurić: NEPOZNATI PORODIČNI LEGATI: TRANSGENERACIJSKA TERAPIJA TRAUME</i>	53
--	----

<i>Andjelka Kolarević: KO POMAŽE POMAGAČU</i>	54
---	----

<i>Nikola Petrović: PREDLOG NOVOG ZAKONA O PSIHOTERAPIJI I IMPLIKACIJE ZA PSIHOTERAPEUTSKU PRAKSU</i>	55
---	----

<i>Vesna Petrović: DISKRIMINATIVNA PRAKSA, SOCIJALNA ODGOVORNOST I PSIHOTERAPIJA</i>	55
--	----

<i>Ivana Seratlić, Gordana Marčetić Radunović: O ČEMU GOVORI- MO KADA GOVORIMO O RANJIVOSTI?</i>	56
--	----

<i>Ivana Seratlić, Gordana Marčetić Radunović: GRUPE PODRŠKE ZA POMAGAČE „MENTALNO ZDRAVLJE POMAGAČA“- USLUGA UDRUŽENJA SOCIATIVA</i>	57
---	----

Okrugli sto 59

<i>Zoran Đurić, Zoran Milivojević, Nevena Čalovska, Gordana Dedić, Vesna Petrović, Tatjana Vukosavljević Gvozden, Tamara Čavić-Djurić, Žilijeta Krivokapić, Snežana Milenković:</i>	
PROPEDEVTIKA: CENTAR ZA PSIHOTERAPIJSKE STUDIJE	60
<i>Zoran Milivojević, Nevena Čalovska, Zoran Đurić, Snežana Milenković: ZAKON O PSIHOTERAPIJI.....</i>	61

Usmena saopštenja 63

<i>Biljana Anđelković: VRLI NOVI SVET – REFLEKSIJA NA PSIHOANALITIČKU PSIHOTERAPIJU I GRUPNU ANALIZU.....</i>	64
<i>Vesna Andrejević: ŽIVOTNE POZICIJE U VREME PANDEMIJE COVID 19</i>	66
<i>Vesna Andrejević: BLOKIRANO TUGOVANJE I COVID 19.....</i>	67
<i>Marija Asanović, Ivana Ružička: ZNAČAJ PODRŠKE I SVESNOSTI U RADU NA ANKSIOZNOSTI IZ GEŠTALT PERSPEKTIVE</i>	69
<i>Sanja Bačlija: SAVETODAVNI RAD SA ŽENAMA U POSTPOROĐAJNOM PERIODU.....</i>	70
<i>Jelena Bajić: KOMUNIKOLOGIKE ONLINE PSIHOTERAPIJE</i>	71

<i>Gordana Dedić: BAMBOCCIONI – MAMINE</i> VELIKE BEBE.....	72
<i>Jelka Dragičević: INTERPRETATIVNA FENOMENOLOŠKA</i> ANALIZA O ŽIVOTNOM ISKUSTVU ŽENA KOJE SU RODILE DETE SA SMETNJAMA U RAZVOJU	73
<i>Ivana Drljača, Nikola Petrović: POVEZANOST</i> IRACIONALNIH UVERENJA I ALEKSITIMIJE SA PSIHOSOMATSKIM SIMPTOMIMA	75
<i>Sanja Đorđević, Ivana Vukmirović, Staša Milenković, Snežana</i> <i>Kecojević-Miljević, Marija Jevtić:</i> BESPLATNA PSIHOLOŠKA PODRŠKA GRAĐANSTVU TOKOM PANDEMIJE: REZULTATI INICIJATIVE EDUKANATA DRUŠTVA PSIHOANALITIČKIH PSIHOTERAPEUTA SRBIJE.....	76
<i>Sanja Đurđević, Ana Đurđević: KOJI JE PSIHOTERAPIJSKI</i> TRETMAN NAJEFIKASNIJI, POD KOJIM USLOVIMA, ZA KOGA I ZAŠTO?	78
<i>Zoran Đurić: REGRESIVNI FENOMENI U GRUPI ZA VREME</i> EPIDEMIJE KOVIDA.....	79
<i>Stefan Dimić, Teodora Stevović: MODERNO SAVETOVANJE S</i> MODERNIM GENERACIJAMA U MODERNIM SPORTOVIMA	80
<i>Ana Glišović: COVID-19 IMUNIZACIJA – NI ZLOČIN</i> NI KAZNA.....	81

<i>Mila Goldner Vukov: "BOLI ME TAMO GDE SU POVREĐENI MOJI RODITELJI, PRETCI, MOJ NAROD I MOJA RASA"</i>	82
<i>Nada Hančević Horvat: PSIHOTERAPIJSKA TEHNIKA HEROJSKO PUTOVANJE : PROMJENA ŽIVOTNOG SKRIPTA I PERSONALNI OPORAVAK</i>	83
<i>Marija Jevtić, Maja Tobi Strizović, Tija Despotović, Vilma Jovičić: PSIHOTERAPIJSKA PODRŠKA ZDRAVSTVENIM PROFESIONALCIMA</i>	84
<i>Milena Jokić: ANALIZA SVEUKUPNOG IZGARANJA ČOVEKA TOKOM PANDEMIJE - SISTEMSKE PRISTUP</i>	86
<i>Maša Karleuša Valkanov: LJUBAV PREKO ŽICE</i>	87
<i>Željka Kurjački Stanić, Mirko Mitrović: „MAME I TATE, VOLITE SE DA BI DETE UMELO DA VOLI SEBE“ KAKO MEĐUSOBNI ODNOS RODITELJA UTIČE NA SAMOPOŠTOVANJE DETETA</i>	88
<i>Marko Majkić: PSIHOTERAPIJA PRODAVACA</i>	88
<i>Svetlana Majkić: TRANSAKCIONA ANALIZA U NASTAVI KNJIŽEVNOSTI (UPOTREBA TA KONCEPATA U PSIHOEDUKACIJI KROZ OBRADU LEKTIRE)</i>	90
<i>Anja Marković: PROBLEMI U VEZI SA DOMAĆIM ZADACIMA U REBT-U</i>	92
<i>Milena Marković, Stanislava Popov: EFEKTI BAVLJENJA PSIHOTERAPIJOM NA PRIVATNI ŽIVOT PSIHOTERAPEUTA – ISTRAŽIVANJE</i>	93

<i>Dejan Mihajlović, Ana Radovanović, Mirjana Virijević, Maja Jarčević: HRONIČNI UMOR – HRONIČNI PROBLEM?</i>	94
<i>Ana Pajović: PSIHOLOŠKE IGRE KOJE IGRAJU RODITELJI PRILIKOM RAZVODA</i>	96
<i>Sanja Perić: NOVA COVID 19 PRAVILA – NOŠENJE MASKI I NEVERBALNA KOMUNIKACIJA U PSIHOTERAPIJSKOM RADU</i>	97
<i>Tamara Petrović, Nikola Petrović: SIMPTOMI TAIĐIN KJOFUŠA I SOCIJALNE FOBIJE I NJIHOVA POVEZANOST SA IRACIONALNIM UVERENJIMA</i>	98
<i>Žarko Petrović: SAVREMENI TRENDOWI U PSIHOTERAPIJI I MOBILNE APLIKACIJE</i>	100
<i>Andrej Prošev: SNAŽNA VEZA IZMEĐU SRCA I MOZGA</i>	101
<i>Emilija Rabrenović: UTICAJ KULTURE I KULTUROLOŠKOG RODITELJA NA RODNO SKRIPTIRANJE</i>	102
<i>Uroš Rajaković: TERAPEUT KAO UNUTRAŠNJI GLAS KLIJENTA</i>	104
<i>Brankica Ristić, Nevenka Jovanović: PRIMENA OSNOVNIH ZNANJA IZ RE&KBT-a U EDUKACIJI NASTAVNIKA ZA PRUŽANJE INDIVIDUALNE PODRŠKE DECI I MLADIMA SA EMOTIVNIM PROBLEMIMA I PROBLEMIMA U PONAŠANJU U OSNOVNIM, SREDNJIM ŠKOLAMA I DOMOVIMA UČENIKA</i>	105

<i>Ivana Ružička, Marija Asanović: RETROFLEKSIJA KAO KREATIVNA ADAPTACIJA I COVID PANDEMIJA – GEŠTALT PERSPEKTIVA.....</i>	107
<i>Marija Strenka Radovanović: SISTEMSKI PRISTUP U RADU SA KLIJENTOM U PRODUŽENOM TUGOVANJU</i>	108
<i>Brankica Ristić, dr Milica Ristić, Maša Sekulić: MEDIJSKI PRIKAZ MENTALNOG ZDRAVLJA I COVID19 U KONTEKSTU RE&KBT-A I KULTIVACIONE TEORIJE</i>	109
<i>Jelena Zivlak: SAVETOVANJE U JEDNOJ SEANSI</i>	111
<i>Željko Vilotijević, Radmila Turalić, Matej Vilotijević, Milica Juga: ČOVEK DANAŠNJICE IZMEĐU UTOPIJSKE NAIVNOSTI I DISTOPIJSKE PARANOIDNOSTI – „SPASAVATI NORMALNO“</i>	112
<i>Željko Vilotijević, Radmila Turalić, Milica Juga: UTICAJ KORONA-PANDEMIJE NA DINAMIKU VELIKE GRUPE DNEVNE BOLNICE (DB) U VRŠCU.....</i>	114
<i>Andrijana Vlačić: PSIHOLOZI NA PRVOJ LINIJI FRONTA TOKOM PANDEMIJE IZAZVANE KORONAVIRUSOM SARS-COV-2</i>	116
<i>Zoran Vojić: MENTALNO ZDRAVLJE U DOBA KORONE</i>	117
Poster prezentacije	119

*Katarina Arizanović Milošević: VRLI NOVI SVET: ISKUSTVA
PREKO ŽICE POSMATRANA KROZ PRIZMU TRI RAZLIČITE
ULOG* 120

*Katarina Jakovljević: ULOGA TRANSAKCIJE ANALIZE U
RAZVOJU ASERTIVNOSTI I TIMSKOG RADA KOD KLIJE-
NATA* 122

*Dragana D. Žorić, Mirjana Stefanović: ZBUNJEN
IDENTIFIKACIONI OBRAZAC* 124

*Dragana D. Žorić, Mirjana Stefanović: DA LI SRPKINJA PRE-
FERIRA DA BUDE BOGOMOLJKA? KOLIKO
MAKROODNOSI MODELJU
SRPSKU PORODICU?*..... 125

Sadržaj **126**

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

615.851(048.3)

КОНГРЕС психотерапеута Србије (11 ; 2021)

Zbornik rezimea [Elektronski izvor] / 11. kongres psihoterapeuta
Srbije [sa temom] "Psihoterapija i 'vrli novi svet', 28-31. oktobar
2021. ; [urednik Zoran Milivojević]. - Beograd : Savez društava
psihoterapeuta Srbije ; Novi Sad : Psihopolis institut, 2021

Način pristupa (URL): <http://savezpsihoterapeuta.org>. - Opis
zasnovan na stanju na dan 29.10.2021. - Nasl. sa naslovnog ekrana.

ISBN 978-86-6423-082-7

а) Психотерапија - Апстракти

COBISS.SR-ID 49711113